

☉ Vsebina IV. zvezka: ☉

1. Pomladi. (Zložil J. —ek.) 97
2. Zadnji knez. (Zložil A. H.) 97
3. Enaki in različni poti. IV. Dvojni dar.
(Studija. Nadaljuje D. Svetko) 99
4. Sestra Vincencija. (Povest. Spisal Pavel
Juternik. Konec.) 107
5. Selska slika. (Sp. Podgoričan. Dalje.) 110
6. Rimske elegije. II. (Zl. —č—.) . 111
7. Pisma iz slovanskih krajev. II.
Iz Krakova. (Konec.) 113
8. Črtice o rokovnjačih. (Spisal J.
Benkovič. Dalje.) 115
9. Nekaj porabnih mislij o slo-
venščini v govoru in pismu.
(Piše F. Lekše. Dalje.) . 120
10. Nekaj jezikoslovnih po-
sebnostij v Kranj. Gori.
(T. Brdnik. Konec.) . 123
11. Čutno predstavljanje
itd. (Dalje.) . . . 124
12. Slovstvo. 125
13. Cvetje in sad. . . 128

DOM IN SVET

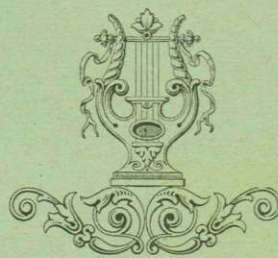

LIST

ZABAVI IN POUKU.

Urejuje in izdaje

Dr. France Lampe.

V LJUBLJANI.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

„DOM IN SVET“ izhaja dné 20. vsakega meseca
na dveh polah in stane za celo leto 2 gld., za pol
leta 1 gld.

Uredništvo in upravništvo je v „MARIJANIŠČU“:

Iz prijaznosti posreduje za Ljubljano tudi „Katoliška Bukvarna“:

Novi naročniki dobé lahko še vse številke tega letnika; enako
tudi lanski letnik, vezan in nevezan. Letnik 1888 je pošel.

Ljubimo dom, Spoznajmo svet! Krepčati dom — Uči nas svet!

Dopisi.

S **Koroškega** nam piše mlad rodoljub : »». . . Posebno me je še razveselil spis »Nekaj porabnih mislij . . .«, ker je v resnici poraben in tudi bode, kakor se mi vidi. Ko sem prvokrat bral, da je »zahvaliti se« nemčizna, zdelo se mi je kaj čudno. Ko sem pa začel misliti, kako doma govorimo, prišel sem do drugih mislij. Zakaj i doma govorijo: »zahvaliti« brez »se« v zvezi s tožilnikom; n. pr. »Zahvali Boga, da se ti ni nič hujšega zgodilo!« V zvezi z daljnikom pa tudi pri nas pravimo: »Nisem se še zahvalil strijcu za prejeto darilo.« Od kod neki ta razlika? Je-li res cela ta fraza tujka? Neki šaljiv prijatelj mi je to tako raztolmačil, da so Slovenci Boga zahvaljevati znali že davno, drugim »zahvaljevati se« so se pa naučili od Nemcev.

Dalje sem zapazil, da »Dom in Svet« piše ženskega duala glagolsko končnico mesto navadnega *e* dosledno *a*. Tako govorimo tudi Korošci.

Naposled bi vas, častiti gospod, rad še nekaj vprašal. V »Mohorjevih Slov. Večernicah« l. 1887 piše gospod M. L., pisatelj »Spominov na Italijo«, na str. 102 v opazki: »Jaz ne morem trpeti, da bi se pisalo: nas povabijo oče gvardijan, ali cesar so obiskali . . . ker ta oblika ni slovenska . . . temveč je samo germanizem«. Ste-li Vi tega mnenja? — Jaz ne morem umeti, kako bi to mogel biti germanizem, temveč sem ravno nasprotnega mnenja.«

Upamo, da bode kdo izmed naših gg. čitateljev odgovoril temu vprašanju.

Izmed bratov **Hrvatov** nam je došlo prijazno pismo od moža vplivnega in zaslužnega za svoj narod. Iz tega podajemo nekoliko čitateljem. Gospod dopisnik izraža svoje veselje, da se naš

list tako zanima za Hrvate, posebej za Hrvatsko Matico. Razjašnjuje nekoliko hrvatske odnošaje in kaže, kako potrebno je, da se prav v Matici družijo vse sile. Morebiti ne ugaja popolnoma vse vsakemu, ali zaradi tega ne sme se zanašati razpor, needinost v ta tako važni, tako potrebni zavod. »U malenih naroda treba se napose razkola čuvati, te nastojati (truditi), da se dostojnom transakcijom svi slojevi u složnom radu slože. Te misli su vodile dosele i rad naše Matice . . . Naša knjiga imade uzvišenu zadaću; ona treba, da budi, kriepi in nas jača za borbu, ona treba, da iztiče ideale naše budućnosti, — a to je moguće postići samo u složnom radu . . . U obće u svemu se hoće ljubavi i ljubavi, uztrpljenja prekomjerna, da sve drobtinice našega naroda očuvamo i spasimo u neizmjernom moru nas okružujućih nasilnih i velikih naroda. U takvom radu i nastojanju moguće je, da i mi, maleni narod, našu vsebinu sačuvamo. Ovako misli odbor naše Matice i ovi nazori ga vode u njegovom radu, — pak nam je Hrvatom vanredno milo, što i naša braća Slovenci taj rad naše Matice odobravaju, a i preko zasluže hvale.

Moram Vam na onu njeku opazku, koje se slučajno sad sjećam (spominjam), gledé naše »svetske povjesti« primjetnuti, da se mi nebi sa nazori prof. Weissa u Gracu u koječem (v čem koli) mogli složiti, a to zato, jer nam je i veći auktoritet i mjerodajniji pisac nekadanji ministar prosvjete u Francuzkoj Victor Duruy, kojega slijedimo, a kojega katolička Francuzka smatra svojim prvim piscem u svjetskoj povjesti, a Europa prvim učenjakom gledé grčke i rimske povjesti. Ja Vam to i radi

Pomladi.

Sapica pomladna,
Sel življenja,
Ali vsem privejš
Dan vzbujenja?

Cvetje, ki je vlani
V smrt zaspalo,
Bo-li letos čilo
Zopet vstalo?

Tička je jeseni
Odletela;
Bo li letos zopet
Nam zapela?

Lipo burja vlanska
Je lomila;
Bo li veje znova
Okrasila?

Sapica pomladna,
Vej življenje!
Vigred vsem prinesi,
Ž njo vstajenje:

Cvetki zamorjeni
V prašni halji,
Lipi ovenéli,
Tički v dalji!

Srcu, ki je nade
Pokopalo,
Ki je v zimi strto
V smrt zaspalo!

Duši, ki jej vihra
Mir je vzela,
Vsem, ki sreča vlanska
Je odcvela!

Sapica pomladna,
Sel življenja,
Vej, privej vsej zemlji
Dan vzbujenja!

J. —ek.

Zadnji knez.

Kjer Blatno Jézero valove
Zaganja v vihrach čez bregove,
Stoji pečina na zapad,
Na njej Kocéljev knežji grad;
Pred gradom lipa je košata,
Pod lipo v senci miza zlata;
Pri mizi sivi knez sedi,
Na mizi žalosten sloni,
Solzé si iz očij otira,
Po ravnem polju se ozira:

Tam se prostira hrastov log,
Po njem odmeva vojni rog;
Sinova iz vojské hitita:
Sinova knežja zmagovita
Sta Borislav in Radigoj,
Sta zmagala Psoglavcev roj;
Velita knežjemu očetu:
»Razpršen je sovrag po svetu,
Raduj se knez, glej, spet si prost,
Psoglavcev več ne bo ti gost:

Gradove smo mu vse razdrli,
 In vojsko z jeklom v prah potrli;
 Pobrali smo mu vse zlato
 In vjeli robov sto in sto;
 Le on odnesel je podplate,
 Kdor je pobegnil čez Karpate.«
 In stari knez se vzradosti,
 A koj bolešno zajechi:
 »Sinova! veseli me zmaga,
 A hči mi vplenjena je draga:
 Ko sta podila vražji rod,
 Prišel na dom je od drugod,
 In Miljeno, preljubo dete,
 Odvele so psoglavske čete.
 Tako zdaj vama govorim:
 Iščita jo, da jo dobim;
 V prisego dvigam roko velo,
 Naj priča vojno bo krdelo:
 Kdor vaju hčer mi pripeljá,
 Prestol in žezlo naj imá!«
 Povelje dá se vojski celi,
 Razpolovi se v dve krdeli:
 Ropoče boben, rog doní,
 In vojska gré na dve strani.
 Sedé se knez za njo ozira,
 Na zlato mizo se opira.

* * *

Poletja moč se že gubi,
 A ni še bratov, sestre ni.
 Na reke dunavske obali
 Sta knežji četi spet se zbrali.
 Pozdravlja brata Borislav:
 »Glej Radigoj, tako je prav,
 Da starjemu je sreča mila
 Rešitev meni naklonila;
 In oče tudi bo vesel,
 Da starji žezlo bo prevzel.«
 Ko Radigoj zre brata s četo,
 Na strani sestro mu oteto,
 V srce ga močno zaskeli,
 Oj zaskeli — pa on molčí;
 Iz ust ne more mu beseda,
 Temno na Borislava gleda.
 Prebredli dunavski so val,
 Na lastna tla s sovražnih tal;
 Ker solnce speje že za gore,
 Postavi vojska si šotore.
 Oblije zemljo temni mrak,
 Objame vojsko sen sladak:
 Mirobno spi, tišobno sniva,
 Saj straža hodi krog pazljiva.
 Pa, ko vsa vojna mirno spi,
 Nekdo v šotoru srednjem bdi.

Prav sam še bdi, prav sam še čuje,
 In v srcu sklep pregrozen kuje;
 In kvišku plane Radigoj —,
 Končal je srčni grozni boj —:
 Izdere meč, zasuče vitko
 Nad Borislavom jeklo britko,
 Odseka spečo mu glavó,
 Da val krvi privre za njo . . .
 Nikdo, nikdo ni čul zločina,
 Okrog v ležiščih je tišina . . .
 Morilec dvigne trup od tal,
 Odnese v dunavski ga val.
 Valovje zvre, kot bi čutilo,
 Da bratsko žrtev je oblilo . . .
 Pa hitro val se pomirí,
 Brezbrižno spet naprej hití.
 Nekdo pa je zločinu priča —:
 Le čuj: »skovik« — glej v zraku tiča!

* * *

Sedi pod lipo knez košato,
 Opira se na mizo zlato,
 Čez polje zre do sinjih gor,
 Kjer se razliva prvi zor:
 Se vrne-li mu vojska srečno?
 Že zdi se čakanje mu večno.
 Na lipi tica se oglási
 In poje tožno in počasi:
 »Le toči, toči, knez, solzé,
 Še bolj gosté, še bolj grenké;
 Zakaj za hčerino rešitev
 Obetaš žezla pridobitev?
 Starejši brat je hčer otel,
 A mlajši mu je glavo vzel;
 Po Dunavu zdaj trup mu plava,
 Za trupom bleđa, mrtva glava . . .«
 Pretrese se, prestraši knez:
 »Kaj praviš, ptica? Je li res?«

Glej, tam prihaja bojna truma,
 Zakaj brez vrišča in brez šuma?
 Zakaj se ne razlega rog
 Prihajajočih trum okrog?
 Ob jezera vodovju motnem
 V koraku vojska gré tihotnem,
 Poveljnik ji je Radigoj,
 S sestró na vrancu pred seboj:
 »Tu, oče, hčer imaš oteto!
 Izvršil sem nalogo sveto.
 Ne vem, kje brat je Borislav,
 Če še je živ, če še je zdrav:
 Izginil nam je v temni noči,
 To cela vojska ti svedoči.
 Iskali smo ga, pa zastonj,

In zdaj ne vem, kam iti ponj . . .
 Glej, oče stari, modri kneže,
 Zdaj pa obljuba tebe veže:
 Hčer drago sem privel nazaj,
 Ne boš-li dal mi žezla zdaj?«
 A sivi knez se nanj razjari:
 »»Gorjé mi, da me sin slepari!
 Še predno tu si bil, sem znal,
 Da bratu ti si smrt zadal;
 Zdaj trup njegov in bleda glava,
 Po reki motni v morje plava,
 In v dnu bo morskih globočin
 Počival zadnji knežji sin . . .
 Da bi srcé na vek te peklo,
 Ker dvignil si nad bratom jeklo!
 Odpri se jezero do tal,
 Razmákni se vodovja val,

Požri mi žezlo domovine,
 Na veke je pokri v globine!««

Razljuti motno se valovje,
 Zaganja se gromeč v skalovje:
 Knez zgrabi, vrže žezlo vanj . . .
 Besneč se zgrinja voda nanj.
 Pograbi krono in zlatnine,
 V jezérske trešči jih temine . . .
 Za njimi vrže knežji meč,
 Požré vodovje ga kipeč . . .
 Požré te žrtve bratomora,
 V Slovencih starega razpora . . .

Posut je stari knežji grad —
 Strohnél je knežji prestol zlat —
 In danes še pokriva blato
 Slovenskih knezov žezlo zlato . . .

A. H.

Enaki in različni poti.

(*Studija. Nadaljuje Domen Svetko.*)

IV. Dvojni dar.

Sladek mir je odslej polnil srce Valentinovo. Sam ni mogel umeti, kako mu je, a to je čutil, da ga ne straši nikaka misel. Čutil je tudi sedaj bolj, nego sicer, da je v človeku res neka posebna zmožnost, katere ne spoznavamo v vsakdanjem hrupu in je tudi nečemo rabiti, a vzbudi se v samotni in tihoti, zmožnost, katero oživi — rekel bi — nebo, in ki učini več nego navadne sile. Ob grobu biti — in tako miren, tako udan: kaj takega si ni mogel doslej misliti neizkušeni mladenič.

Njegovo duševno stanje se je tako mnogo izboljšalo. Tudi na obrazu se mu je to poznalo, in skrbnemu očetu se je močneje upanje povračalo, da mu dragi sin vendar le ozdravi.

Malo dnij pozneje obstane okolu dveh popoldne pred hišo mestna kočija. Izstopi iz nje gospod srednje starosti.

Voznik zapelje voz v senco ter začne iskati ljudij, gospod pa odpre na pol priprta vrata ter zakliče glasno v vežo »dober dan!« A samo bobnenje njegovega glasú se sliši, človeka ni nikjer nobenega. Zopet gre pred hišo pogledat, je-li hišna številka prava, in ko se o tem prepriča, zmaje z glavo vprašajoč se, kako je na kmetih čudno, da še ljudij ni v hišah.

Iz te zadrege ga reši došel mož, ki ni bil nihče drugi, nego oče Zakotnik, ki je bil zagledal s polja kočijo in jo videl obstavšo pred njegovo hišo.

»No, oče, ali imate tukaj bolnika?« vpraša gosposki tujec moža. Ta na pol razveseljen, na pol čudeč se odgovori:

»»Imamo, imamo, gospod. Moj sin je bolan. To vam je huda in dolga bolezen. Nogo si je poškodoval, Bog vedi, kaj bode ž njo?««

Tujec je sedaj izvedel, da je prav prišel, zato je kar prosil očeta, naj ga pelje k bolniku.

Valentin se ni malo zavzel, zagledavši tujega gospoda, kakor ga je že preje vznemirilo njegovo klicanje. A ko tujec bliže pristopi, ko mu posveti v obraz svetloba, dohajajoča skozi malo okno, in ko sliši še njegov pozdrav:

»Dober dan, mladi prijatelj; kje ste mladi bolnik?« — spozna ga kmalu kot slovečega zdravnika doktorja M., katerega je večkrat videl v Ljubljani. Kakor ga je to razveselilo, tako ga je vznemirila radovednost, kaj je neki doktorja sem napotilo v njegovo zapuščenost, kdo ga je neki klical? Domači gotovo ne. Morebiti župnik? A ta bi bil tudi povedal. Profesor Kočar v Ljubljani? To se mu zdi najverjetnejše, in pri tej misli, ki mu je šinila naglo v glavo, obstane.

»Neprijetna bolezen, kaj ne, mladi gospod?« nadaljuje doktor nekoliko šaljivo, hoteč bolnika pripraviti v dobro voljo. »Mirna je pač vaša bolnišnica, oče, to se mora reči«, govori obrnivši se proti očetu. »Vse je bilo, kakor izumrlo. Ali se ne bojite, da bi vam kdo kaj ukradel?«

»»Kaj bi ukradel? Saj nima tat ničesa tu, da bi bilo zanj.««

»Pa za bolnika se premalo brigate. Še umre vam lahko, ne da bi vedeli. Drugodi se pač bolj brigajo za vašega sina, oče. Glejte, naprosili so me v Ljubljani, naj grem k vašemu bolniku. Kaj ne, mladi gospod, vi že veste, kdo me je sem naprosil k vam?«

»»Pač mislim si, da gospod profesor Kočar, ki mi je tako dober«, odgovori Valentin.

»Prav ste zadeli«, reče doktor, »res, gospod profesor me je naprosil. Pa da resnico govorim, ne on sam, ampak

tudi njegova soproga in pa njuna gospica, katero poznate, mladi gospod, kaj ne? No, častitam vam, da je za vašo osebo toliko zanimanja. Še mene bi kaj takega veselilo. Bil sem sam pri gospodu profesorju. Rekli so mi, da je vaša bolezen neki zelo huda, in prosili so me, naj vse poskusim, da vas rešim. Da bi bili videli ono gospico, kako me je vsa solzna prijela za roko in me prosila, naj pomagam, kar morem, naj rabim vse pripomočke, in naj bi stalo še toliko, češ, vse bode poplačala in povrnila ona sama. Človek bi rekel, da mora biti vaša sestra, a nisem slišal, da bi vas imenovala brata. No, pa vi že veste, kako je, meni ni treba preiskovati: s kratka, častitam vam, da se za vas tako zanimajo. In celó pismo sem vam donesil, videli bode te sami, čegavo je. Pa sedaj glejmo, kaj pravi vaša noga!«

Valentinu je začelo srce hitreje bít med pripovedovanjem in lice mu je zarudelo. Prijel je pismo in je del pod zglavje. Oče, ki se je veselil prijaznega doktorja, hitro pristopi, da bi privzdignil odejo in razvezal nogo. A doktor ne potrebuje take pomoči. Ko razvezuje nogo, mrmra, kakor bi govoril sam seboj:

»Pač po vseh pravilih ni narejena oveza, pa za silo mora biti. Debela je pač noga, temna tudi, za ples ni dobra, kaj ne, mladi gospod?« Na to zahteva, da mu pové Valentin vse, kako se mu je godilo in kako je ravnal do sedaj.

Doktorju sicer ni vse všeč, vendar obraz njegov ni kazal nikakega nemira.

»Da, da, taki so mladi ljudje. Bog naj zanje čudeže dela! Ali ne veste, da bi sedaj vaša noga lahko bila kje drugodi? Zakaj se niste potrudili o pravem času — — no, pa bomo videli. Nekaj je noga še zmerom vredna. Meni se zdi, da posebne nevarnosti sedaj ni:

otok je vsaj za nekoliko odjenjal, kakor se kaže: le notri ne vem, kako je.« In doktor preiskuje, tiplje, da more Valentin le težko premagovati bolečino. A naposled se konča tudi preiskovanje z zatrjevanjem da je »upanje«.

O upanje! koliko hvale so ti peli že pesniki, koliko dobrega pripovedujejo o tebi vsi, ki so bili v nesreči! Tudi Valentina je prešinilo nekaj, kot bi bilo novo življenje; dobremu očetu pa so oko skoro zalile solze od veselja, kakor pred nekaj dnevi od bridke žalosti.

»Draga moja«, govori doktor, »tu treba skrbne postrežbe, treba pazljivosti; bolezen utegne odjenjati, pa se zopet ponoviti, ako ne bi pazili. Zapisal bodem nekaj zdravil, a le nekaj malega. Treba samó naravo podpirati, da si hitreje pomaga.«

Za nekoliko časa pride tudi Ivana v sobo bolnikovo in sedaj naročuje skrbni zdravnik vse natančno, kako treba ravnati z bolnikom. Da je bilo to bolniku zeló v prid, vé vsakdo, komur je znano, kako ravnajo največkrat iz nevednosti na kmetih z bolniki.

Ko je bil doktor M. skoro več kot uro pri bolniku, poslovi se obetajoč, da morebiti zopet pride, naročajoč, da ga naj gotovo pokličejo, ko bi se kaj shujšalo, séde zopet na voz, in moža, ki je prinesel tako veselo oznanilo v hišo, spremlja oko hvaležnega očeta, ki si sam še ni mogel vsega razjasniti, kar je videl in slišal.

Na bolnika je napravilo vse to jako ugoden vtis. Bilo mu je, kakor bi mu bil kdo dal krepilne pijače. Ko za nekaj časa potem sam vzame izpod zglavja pismo, odpre zavitek — zagleda pisanje, iz njega se vsuje nekaj papirnih novcev. A poleg tega pisanja je bil še drug zavitek z naslovom od ženske roke. Prvo pismo, katero mu je pisal profesor

Kočar, pojasni mu hitro današnji dogodek. Pred dvema dnema je došla v mesto mati Marjetina ter tam povedala, kaj se godi Valentinu, zlasti še, da je bil previden za smrt in da je menda že izgubljen. Vsi profesorjevi so bili zeló prestrašeni, ker si niso nikakor mislili, da je nevarnost tolika. Pričakovali so le od dné do dné, da se vrne Valentin nazaj v mesto. Zato so se obrnili do najboljšega zdravnika ter ga naprosili, naj pomaga, kar in kolikor je sploh mogoče. — Radoveden odpre Valentin drugo pismo. Tudi to je imelo v sebi nekaj papirnatega denarja, podpis je bil Marjetin. Čudno mu je bilo v srcu. Ni vedel, ali bi se udal veselju, da je to blago bitje ohranilo nedolžno prijateljstvo iz mladih let in sedaj tako dejanjsko pokazalo svoje vrlo srce, ali bi se sramoval, da ga ima za tako zapuščenega reveža in mu hoče pomoči z denarjem. Pismo njeno ga nekoliko pomiri. Marjeta mu izraža svojo globoko žalost, in naznanja, kako jo morí skrb in strah, odkar je zvedela hudo novico. Mislila si je, da pride kmalu zopet v Ljubljano in jih vse zopet oveseli. Naposled ga prosi, naj porabi poslani denar po svoji volji in po svojih mislih. Saj bolezen je draga. Najraje bi šla sama prepričat se, klicat najboljšega zdravnika in streč, a žalibog ne more, predno se ne začnó počitnice, kar bode pa kmalu. — Priznaval je v srcu, da je tolika dobrota, tolika nesebičnost, tolika plemenitost prekosila vse njegove nade. Koliko tovarišev je imel in jih štel za dobre prijatelje, a kdo se ga je še spomnil! Videl je tudi, da sta mu ta darova bila poslana z najboljšim namenom, vendar se ni mogel udati tej misli, da bi rabil dar Marjetin. Pač pa se mu je zdelo lahko rabiti dobroto profesorjevo. Čudno, in vendar je tako

bilo ter bode. Moški ponos pozna mnogo ozirov, katerih večkrat najjasnejša pamet ne premaga.

Valentinu se je res vzbudilo novo življenje. Komu se ne zdi življenje dvakrat več vredno, ako vé, da je drago to življenje tudi drugim? Sestra Ivana je bila prijaznejša proti bratu, odkar je slišala, da se zanimajo zanj gospodje v Ljubljani. Tako je zdravljenje njegovo, dasi jako počasi, vendar nekoliko napredovalo. Za dobrih štirinajst dnij se pripelje zopet isti zdravnik in se odpelje spoznavši, da je nevarnost minula, in da bode noga s časom ozdravela. »A trpelo bode še nekaj tednov, predno bode bolnik mogel in smel hoditi«, tako je izrekel svojo sodbo.

Zopet je imel Valentin pridno v rokah knjige, tudi je za silo kaj na postelji pisal. A zamislil se je večkrat prav globoko in ko se je vzdramil, bile so mu nemirne roke, kakor bi hotel nekaj odganjati, oči so se mu živahno svetile. Nekaj mu je bilo v srcu, duša je boj bojevala: Bog vedi kakšen.

Došel je čas šolskih počitnic. Valentin dobi od župnika poročilo, da dojde profesor Kočar s svojimi prav kmalu sem na počitnice, tem brže, ker je njegova gospa bolehnna in slabotna in potrebuje boljšega zraka.

Nestrpljivo čaka Valentin, a lahko mu ni v srcu: ne vé, kako bode pozdravil svoje dobrotnike, ne vé, kako bode mogel vesti se proti Marjeti. Reklo mu je nekaj, da pride gotovo tudi ona k njemu čim preje, in ta slutnja ga ni varala.

Predno je minul teden, stopita neko dopoludne v vežo Valentinovega doma profesor Kočar in Marjeta. Iz kuhinje pride naproti Ivana, ki je pripravljala južino; oče je šel z doma po opravkih. Poznala je dobro oba prišleca, a bila je

zeló v zadregi, ne vedóč, ali bi se obrnila s pozdravom do Marjete, ali do gospoda. A Marjeta pristopi s priprosto priljudnostjo in seže v roko nekdanji sicer nekoliko starejši znanki. In pogovor je bil takoj začet, ki se je kmalu obrnil na Valentina. Zvedela sta prišleca, da se zdravje polagoma vrača, da je pa treba še paziti, ker bi se utegnilo kaj drugega pritakniti. Na to hiti sestra povedat bratu, kdo ga je prišel obiskat, in kmalu se vrne ter prosi, naj bi šli k njemu, rekoč, da ju Valentin sam prosi te prijaznosti.

Težko mi je reči, kdo je bil bolj ginen, ali Valentin, oslabel od dolge bolezni, komaj premagajoč svoja čustva, ali prišleca. Profesor čvrsto pristopi k postelji in ponudi roko bolniku, a kar obstane, ko zagleda upadlo lice, blede obraz, malo porasten že z znamenjem bližajoče se možke dóbe. Nemogoče je, da ne bi se udali britkosti, ko vidimo drago osebo v takem revnem stanju. In Marjeta? Morebiti nam čitatelj zamerja, da smo omenili že večkrat solzno oko svojih junakov, a nečem prikrivati one strani v njih značaju, ki nam kaže njih dobro mehko srce. Ali se treba komu sramovati solz ob takih prilikah? Kdo bi se torej čudil Marjeti, da je zakrila oči s svojim robcem, ko je vstopivša v bolnikovo sobo zagledala njegov propadli obraz, njegovo nekdanj tako krepko postavo sklonjeno na postelji? Še le, ko jo pozove profesor, stopi vsa zmedena bliže ter dá bolniku roko vprašajoč na lahno: »Kako vam je?«

»Dobro, hvala Bogu«, odvrne Valentin in prosi oba, naj bi sédla na stola, ki sta bila poleg mize, in katera je bliže primaknila Ivana.

Dasi bi bilo prijetno navesti ves razgovor te male družbe, vendar se zanašam na domišljijo čitateljevo, da si

bode ta pogovor sam sestavil. Saj novi naklepi in načrti se ne delajo ob taki priliki. Dosti je, da povemo iz pripovedovanja profesorjevega, da so učitelji Valentinovi zeló obžalovali njegovo nesrečo in da ga pričakujejo v jeseni k izkušnji; zastran uspeha mu ni treba biti preveč v skrbeh, ker so prepričani vsi o njegovi pridnosti. Od svoje gospe je prinesel profesor srčen pozdrav: zaradi nekolike slabosti ni mogla sama priti, a pride precej, ko bode mogla. Profesor prosi tudi naposled, naj si njegovega dolgega molčanja ne razlaga kot neskrbnost, ker nihče si ni mislil bolezn tako hude, in tudi niso dobili v Ljubljano nikakega poročila, predno ni prišla tje mati Marjetina. Pripoveduje tudi o skrbi Marjetini, zlasti o njeni neprestani molitvi za njegovo zdravje.

Predno sta odšla, razvil se je še prav zanimiv prizor. Valentin seže profesorju v roko, katero mu je ponudil v slovo, in ga ginen — vendar z nekoliko težavo zahvali za njegovo radodarnost. Profesor pa se je delal, kakor da bi še slišal ne, in govoril vmes o svojem veselju, da bode kmalu zdrav. Ko se pa hoče posloviti tudi Marjeta, vzame Valentin izpod zglavja njeno darilo in ga ji hoče dati v roko:

»Gospodičina, to je preveč, tega jaz ne morem, ne smem obdržati.«

Res preveč je bilo to za dekle. Kaj takega se ni nadejala, ni mogla izpregovoriti besede. Res je včasih težko, dobroto sprejeti, a še hujše je, ako ti ponujeno dobroto odbijejo, ali celó sprejeto vračajo. Drugega ni mogla reči, kakor »Valentin!« s tako pomenljivim glasom, da je mladeniču izginil pogum dalje siliti. Tudi profesor je prišel na pomoč Marjeti:

»Tega nam vendar ne bode storili, Valentin! Saj ni sramota biti v potrebi.

Čemu nam ne bi privoščili veselja, da vam skazemo svojo ljubezen?«

Tako je bil njegov ponos premagan, in večkrat ponovljeni sklepi so se razpršili, kakor prah, ko vanj pihneš.

Oče Valentinov je opazal, da se sinu zdravje zeló boljša. Dobil je pa tudi od župnika strog ukaz, ki je bil podprt z lepim številom novcev, da mora za bolnikovo hrano dobro skrbeti. Valentin je opazil to podvojeno skrb in si lahko mislil, odkod to prihaja.

Kmalu na to prideta k Valentinu profesorjeva gospa in ž njo Marjeta. Profesor je bil šel nekam dalje obiskat prijatelja. Tudi ta obisk je vzbudil Valentina. Gospa je bila prijaznost sama in takoj opomnila to in ono, kar bi utegnilo pomagati, da dobi bolnik hitreje močij. Marjeta pa je pripravljena takoj vse storiti in preskrbeti. Šla bi bila kar v kuhinjo, ko bi ji ne bilo reklo nekaj v sreču, da se ne spodobi v tuji hiši. V hudo zadrego pa jo je pripravilo pripovedovanje gospejino o onem času, kar niso bili več skupaj. In kaj je bilo?

»Veste-li, gospod Valentin, kaj je za vas storila Marjeta? Povem vam, saj ni nič hudega: Bogu je darovala svoje zdravje in prosila bolezn v zameno za vas, da bi vi ozdraveli. Sama mi je zapovedala, in ker mi ni zapovedala, naj molčim o tem, povedala sem vam. Ure in ure prebila je v cerkvi in molila. Ali ste tudi vi sami tako molili?«

Valentin ni mogel odgovoriti naravnost, ampak samo vzdihnil:

»»Vem, da ste zeló dobri, predobri proti meni. Tega od vas vseh nisem zaslužil.««

»Marjeta ima veliko hvaležnost do vas. Pravi, da ste ji vi pripomogli, da je prišla k nam. In če je tako, hvaležna sem vam tudi jaz, ker imam Marjeto zeló rada.«

Ko se obrne pogovor na vsakdanje stvari, teče zopet lože beseda. Valentin se od obiskovalk mirno poslovi, ko se dvigneta, da odideta. Spodaj v veži je bilo še mnogo govorjenja, ko srečata Ivano in jo prosita, naj ljubo skrbi za brata.

Dnevi so hitro potekali, tudi Valentinu so se zdeli kratki, ker učenje mu je preganjalo dolg čas v bolniški postelji. Včasih je tudi poskušal stopati z bolno nogo, a bolečina se je takoj oglašila, vendar vedno manj.

Nekoč ga dobi profesor pri mizi sedečega. Bilo je obema veliko veselje.

»Menda hočete že zdravi biti, Valentin! Le počasi! Naglica vam je napravila bolezen, naglica vam jo zopet lahko vrne.« — Pogovor se zasučje na šolske stvari; profesor vidi, da je Valentin pridno delal.

»Hvala Bogu, ob začetku šol se bode mogli peljati v Ljubljano, da tam naredite izkušnjo. Kaj pa potem? Ali se bode peljali še kam drugam? Kje bode študirali medicino?«

Valentin ni vedel, kaj bi odgovoril. Profesor je spoznal, da se ne bi rad o tem razgovarjal, zato ga samo še nekoliko osrčuje. »Ne bojte se nič! Nekoliko bode moč storiti za vas, nekoliko bode pa morebiti še oče pomagal.«

»Nekaj že. Po materi imam še malo dotó. Za prvo silo bi bilo. Bog bode že pokazal pravo pot. Kdaj vam povrnem dobrote vaše, gospod profesor?«

»Pustiva to, ob drugi priliki! Skrbi na stran! Veselite se zdravja in življenja, mladi prijatelj: tudi to je treba, da ne zaidemo v duhomorno otožnost.«

»Kako vrl je pač ta mož!« govori Valentin sam seboj, ko odide profesor. »Ta ima srce in ne zna samo svojih šolskih naukov. Da, tak profesor bi hotel biti. A kaj bode? Ali bode res,

kar mislim? Bode-li svoje sklepe izvršil? O svet, saj si lep, in dobrih ljudi je še mnogo v njem: tudi za mene bi imel še kaj sreče. Ali mi ni Bog sam pripravil te sreče, ker mi prihaja od dobrih, od najboljših ljudi? Ali hoče Bog, da jo zavržem? Ali res hoče od mene, kar mi je govorila neusmiljena bolezen?«

Boji v nesreči, boji v sreči — naše življenje ni nikdar brez njih: to je izkušal tudi Valentin. Ko je bil bolan, želel si je zdravja, upajoč sreče, in sedaj, ko bode skoro zdrav, sedaj ga mučijo drugi boji. Kakšni neki? vprašuje čitatelj. Naj se spomni, da si je Valentin še vedno izbiral stan. Vleklo ga je sicer, da bi se učil zdravilstva, a bolezen mu je vzbudila druge misli in storil je v boleznini sklep, da se posveti službi božji in svojemu bližnjemu, ako mu Bog ohrani zdravje.

Med tem sta pa mislili dve drugi osebi, kako bi napravili Valentinu veselje sedaj, ko je okreval, kako bi ga odtegnili njegovi otožnosti.

Mladenič je po malem že hodil iz hiše. Kako mu je bilo v srcu, ko je v prvič stopil čez prag! Kar zavriskal bi bil. Opirajoč se na palico, da ni noga preveč trpela, sprehajal se je blizu doma in hodil po malem na polje. Mnogokrat je pogledal na holmec, na prijazno cerkvico vrhu njega in premišljal, kdaj bi mogel priti na ono ravnico, kjer je tako rad bil, od koder je tako lep razgled po bistriški dolini in še dalje.

Enako si je mislila tudi Marjeta in to povedala gospej. Ta pa takoj napravi načrt, da bi enkrat vsi skupaj šli na holmec. Ko obišejo pozneje zopet vsi trije, profesor, gospa in Marjeta, Valentin, predlagajo mu, da bi šli prihodnji dan na holmec in morebiti tudi oče z njimi, da bode pot tem veselejša. Vesel

je pozdravil mladenič to vabilo in si pripravil močno palico za to pot, ki ni bila posebno dolga in težavna.

Drugi dan je bilo jasno vreme v poznem poletju. Kmalu po poludnevu se pripelje profesor s svojo družbo. Prišedši do Zakotnikovih izstopi profesor in veli sestri Valentinu; on in pa oče korakata po klanecu dalje, koder se je peljal tudi voz do tje, kjer je pot strmejša in nerabna za vožnjo. Tu izstopijo vsi, izložijo nekatere stvari zavite in zakrite, zlasti Marjeta se dobro obloži in tudi profesor prevzame nekaj bremena. Nekaj naj bi voznik sam prinesel za njimi, ko bi spravil konja pri Zakotnikovih v hlev.

Valentin je stopal med očetom in profesorjem brez težave in bolečine. Hotel je urnejši biti od drugih, a spremljevalca mu nista pustila. Gospa in Marjeta pa sta šli zadej. Bilo je vsem tako lahko in Valentinu posebno, ker je čutil, da so se mu povrnila telesne moči. Profesor je bil zeló dobre volje, pripovedujoč, kako je šel tudi pred mnogo leti sprehajat se na ta holmec, a našel tu ljubezniva otroka, katera ima sedaj seboj kot mladeniča in deklico. Zato mu je pomenljiv ta dan: Bog vedi, ali bode v tako veselem čustvu še kdaj šel tu gori! — Tako je znal vsak kaj povedati, dokler niso dospeli blizo one prijazne ravnice, pod vrhom, ki je podobna naročju sedečega človeka. Vsa družba séde in se raduje prelepega razgleda. Po oddihljeju hoče profesor najti tisto mesto, kjer je svoja varvanca vprvič zagledal, in gre ž njima še malo dalje.

»Da, da, tukaj je bilo. Ali bi danes tudi tako pela, draga moja?«

»Pel bi rad, a ne vem, zakaj ne morem. Zdi se mi, da sem veselejši nego takrat, a takrat je bilo drugače!«

»Drugače, drugače«, ponavlja Marjeta in zarudi. »In vendar je še mar-

sikaj vedno tako, zdi se mi, gospod. Ko bi imela čedo, tekla bi za njo in pela bi tudi —: Kje pa je gospa? Ž njo bi pela. A samo vesele, žalostnih ne maram.« Hitro se zasuče in gré iskat gospe. Ta pa je imela kot dobra gospodinja drugo skrb. Oče Valentinov ji je narezal nekaj vej in jih zasadil v zemljo, prinesel maha, ter napravil tako nekak šotor ter mizo v sredi. Tu je razvrstila gospa one stvari, katere so bili donesli seboj. Bilo je kaj vabljivo, vsi so jo pohvalili, ko so sedli na tla okrog priproste mize po najpriprostejši šegi.

»To je veselje našega stanú«, začne profesor, »da imamo tako lepo nalogo, izobraževati bodoče može za svoj narod in pa, — da imamo počitnice, v katerih se svobodno oddahnemo, kjer hočemo. Kaj ne oče, da mi zavirate?« reče obrnen proti Valentinovemu očetu.

»Zavidam pa ne«, odgovori mož. »Vsak stan naj se veseli tega, kar ima, in naj privošči drugim njih veselje. Žal, da je dandanes nevoščljivosti med stanovni vedno več. Že mene so prijemali, zakaj sem dal sina v šolo. Pa nikdo nima škode zaradi tega.«

»Vi prav govorite, oče, a mi sveta ne bomo premenili. Zato pustimo to. Pijva ga, oče, na zdravje vašega sina! In Valentin bode z nama trčil.«

Tako se je vnemalo veselje, ker je Valentin ozdravel. Tudi gospa in Marjeta sta bili dobre volje. Hitro je uhajal čas. Dobri Zakotnik je bil postal tako zgovoren, da je vedel raznovrstnih zanimivostij povedati o bistriški dolini, o kamniškem jezeru, o gradovih, o rokovnjačih, da so vsi radi poslušali. Med tem pa je bila neopažena vstala Marjeta in se oddaljila. Ne daleč od todi je bila prijazna, a mala cerkvica, tje jo je vleklo in tje priti se je bila namenila. Med potoma nabere cvetlic, poveže v velik

šopek in stopa lahko proti cerkvi. Cerkovnik se ji nekoliko čudi, a odpre jej hitro, češ, gospôda stika povsodi, ker nima nič dela.

Solnce se je bilo nizko pomaknilo, in to je opomnilo drugo družbo, da je treba misliti na odhod. A Valentin prosi, da bi smel iti še v cerkvico, češ, da si je večkrat med boleznijo želel priti tu gori. Kmalu uganejo, da je šla tudi Marjeta skoro gotovo pred njimi v cerkev, ker je ni bilo nikjer videti.

Kakor bi bil do cela zdrav, hodi Valentin po mehki stezi. Cerkvica se za blešči pred njim, okrog katere je tolikrat hodil, v kateri je tolikrat molil kot otrok. Tiho stopi pred drugimi skozi odprta vrata v cerkev. Zahajajoče solnce je vsipalo svoje žarke skozi velika okna in lično cerkev čudovito krasilo. Tam pred stranskim altarjem Matere Božje je klečala Marjeta, pred njo na altarju je bil šopek cvetlic. Bil je to lep prizor: saj je takrat človek najlepši, kadar moli. Tudi Valentin poklekne tiho zadej, in kdo bi ne uganil, kaj mu je govorilo srce! Naposled pride tudi ostali del družbe v cerkev in poklekne po klopeh. Ko profesor zopet vstane, vstanejo i drugi, ogledajo si nekoliko posamnosti in zapusté prijazno božjo hišico. Cerkovnik je potem gledal za njimi, sukal nekaj svetlega v roki ter mrmral, naj bi gospôda le večkrat prišla molit tako pobožno, kakor on še ob nedeljah ne moli.

»Zakaj si vendar tako goreče molila?« vpraša gospa Marjeto, ko gresta za možkimi po holmcu doli. »Že vem: hvaležna si, kaj ne? Lepo je to.«

»Tudi prosila sem, gospa, prosila. Mati Božja me mora uslišati.« Gospa je mislila, da vé, kaj je deklica prosila, in je ni dalje nadlegovala.

V večernem hladu je drčal voz proti vasi s profesorjevimi, Valentin pa je

bdel dolgo v noč in tudi pisal svoj dnevnik. Zadnje besede so bile:

»Bog, ti hočeš! Dal si mi v drugič življenje in tebi sem je daroval. Nič naj ne vzame tega, kar je tvoje! Žrtva —? Kaj žrtvujem? Tem boljše, če kaj žrtvujem. — —«

V nedeljo je bil Valentin v farni cerkvi in pri župniku. Naznanil mu je med boleznijo storjeni sklep, da se hoče posvetiti duhovskemu stanu, ko naredi zamujene izpite. Ko pové opoludne pri kosilu župnik to vest profesorju in njegovi soprogi — Marjeta je pomagala v kuhinji — zavzela sta se oba.

Župnik pa dostavi:

»Svobodno si je volil, silil ga ni nihče. Jaz sem si želel tega, ker poznam njegov dobri značaj, a prigovarjal mu nisem, tudi ni bilo prilike. Zato se veselim tega, ker upam, da je to delo božje. Sicer bodete pa imeli še priliko vse dobro premisliti, Valentin, da se ne prenalite.«

»Dovolj sem premislil«, odgovori mirno, »in ne bom več premišljeval. Pripravljen sem bil stopiti brez strahu v večnost in sedaj nisem nepripravljen stopiti v duhovski stan.«

Po obedu pelje gospa Marjeto, ki tega še ni bila slišala, v svojo sobico in ji pové z nekolikim obotavljanjem, kaj je sklenil Valentin. Bala se je, da bo to hud udarec za občutljivo dekle. Ko Marjeta to zasliši, pade pred prestrašeno gospo na kolena, dvigne kvišku roke in zakliče:

»O hvala Bogu, uslišal je moje prošnje. O gospa, moje želje so se izpolnile«, in prime gospo za roke.

Gospa ni mogla prav umeti tega čudnega veselja; reče ji, naj vstane, in jo pelje na stol, da bi se sedé pomenili. Tu razkrije Marjeta gospej svoje otročje prijateljstvo z Valentinom, svoje misli

o bodočem njegovem stanu in svojo željo, ki ji je ostala od tega časa, naj bi bil njen prijatelj kdaj vrl duhovnik. Prav zato je žrtvovala tudi Bogu svoje zdravje namestu njega, in gori na holmcu je molila s trdnim zaupanjem, da se ji želja izpolni.

»Ali na svojo srečo nisi nikdar mislila?«

»Mislila sem, ker sem Boga zahvaljevala, da mi je dal takega očeta in tako mater, kakor sta vi in vaš gospod soprog. Na kaj drugega nisem mislila. Za to bode že Bog poskrbel in pa vi, ki me imate tako radi.« To izgovorivši poljublja roke gospej in jih móči s solzami hvaležnosti in veselja.

Gospa tudi ne more zadrževati solz. Vroče poljubi to nedolžno bitje, katero je ljubila kot lastno dete in reče:

»Marjeta, imela sem te za dobro dete. A da imaš tako srce, tega ni-

sem vedela. Bog te blagoslovi, dete moje!«

Ko se pogovarjata nekaj dnij potem profesor in župnik o tej razmeri med Valentinom in Marjeto ter o svojih nadah zastran njiju sreče, reče župnik:

»Tako prijateljstvo je redko. Lahko je ljubiti zaradi svoje sreče; a popolnoma nesebično ljubiti, to je veliko. To dela vera. Res Marjeta vam je biser. A čudim se nič ne, ker tisti, ki more gledati globlje v srce človeško, vidi tu pa tam enako mišljenje. Gospod, rečem vam: Ženska je zmožna velikih strastij in tudi hudobij, ako zaide na slabo pot, ako je bila njena vzgoja slaba. A dobro vzgojena ženska je mnogokrat še bolj junaška v čednostih, ako ima priliko razvijati jih, nego smo mi možki. Gospod, na taki vzgoji vam častitam.« Prijatelj si stisneta roki. (Konec.)

Sestra Vincencija.

(Povest. Spisal *Pavel Juternik*.)

(Konec.)

Ez kake pol ure se bolnik prebudi.

»Kje je pa Štefan, oče? O njem še ničesar ne vem«, vpraša ga Rezika.

S težkim glasom ji odgovori: »Štefan je bil vedno pri meni, podpiral me je in mi pomagal. Rad moli in dela. On mi je stregel v boleznih in me nagovoril, da sem si dal pozvati duhovnika. Danes zjutraj, ko so me prevideli, bil je še pri meni; potem ga nisem več videl. Ne vem, kje je; gotovo pride kmalu. Rezika, ravno sedaj se mi je sanjalo o materi. Prišla je k meni in govorila z

menoj. Gotovo še živi; a kdo vé, kje. Ako jo najdeš, povej ji, da sem ji vse odpustil, naj tudi ona odpusti meni! . . . Oh, kako sem slab! Rezika, hudo je, hudo! . . .«

Mož zatisne oči; hči pa ihti in moli.

* * *

Štefan je šel zjutraj po očetovem obhajilu v gozd drv nabirat, ker je doma že vsa požgal. Navezavši si debelo butaro, koraka ž njo proti domu. Na nekem razpotju v goščavi gre mimo lesenega križa. Potreben dušne in telesne po-

moči po tolikem trudu odloži breme in poklekne. Zaupno objame les odrešenja in moli goreče. Oslabljen po tolikih skrbeh in prečutih nočeh zaspi nehoté.

Iz dolgotrajnega sladkega spanja ga prebudé še le popoludne koraki tujega človeka, gredočega todi mimo. Ko odpre Štefan oči, zagleda poleg sebe mladenciča, opravljenega v lepo, črno obleko. Iznenajen in osramočen, da ga je našel tujec v takem položaju, plane kvišku, pograbi butaro in hoče oditi. Tujec pa se mu nasmehne in ga nagovori: »No, no, Štefan! Ali me ne poznaš več?«

Ta se ozré in, spoznavši Toneta, kar odreveni. Še le, ko se Tone v drugič oglasi, zedini ju prisrčen objem. Od samega veselja ne vesta, kaj bi govorila. Se le, ko se jima srca nekoliko umirita, jameta drug drugemu pripovedovati zgodbe preteklih let.

Tone pové, da se kot trgovski pomočnik vrača na poziv sestre Rezike, da se bo stalno naselil doma in podpiral onemoglega očeta, ker nima praznih rók. A takoj mu pové Štefan, da leži oče na smrtni postelji, ako se ni že danes preselil na boljši svet. Hitro pospešita korake, da najdeta bolnika še živega.

Domov prišedši zagledata usmiljenko klečečo poleg postelje, očeta pa nezavestnega. Takoj se spoznajo vsi trije. Obljój jih solze — veselja in žalosti h krati. Sestra jima naznani, da oče umira. Glasno ihtenje se sliši po sobi. V tem pa se oče prebudi. Ves vzradoščen pristopi Tone in ga vpraša, ali še pozna svojega sina? Bolnikov obraz se razvedri, in sladak nasmeh mu zaigra okrog usten. Nekoliko pokima in dá vsem trem roko. Z velikim naporom spravi zadnje slabe glasove iz sebe: »Otroci, odpustite . . . Bog vas blagoslovi . . . Molite za-me . . . !

Glas mu zastane, nasloni se na hčerino roko in polagoma izdahne.

Bridko so žalovali otroci; a v silni bolesti jim je bila sladka tolažba srečna očetova smrt, in da so se tako nenadno združili vpričo umirajočega očeta.

Tone je napravil slovesen pogreb. Prevezel je slabo domačijo in jo vso prenovil. Dobil je pridno in blago ženo. V kratkem je bila Slivarjeva hiša izmed najlepših in najimovitejših v okolici. Štefan pa, katerega so Tonetovi otroci nazivali strijca, bil je polubratu vrl tovariš v gospodarstvu.

Rezika — sestra Vincencija — se je vrnila na svoje mesto in marljivo izvrševala delo svojega poklica.

*
*
*

Bila je prva zima po Slivarjevi smrti. Nekega silno mrzlega dné je stopala sestra Vincencija proti glavnemu mestu. Podvizala se je, ker je legal mrak na zemljo, in jo je zeblo, da se je vsa tresla.

Prišedši skoro do mesta, zagleda ob poti v snegu ležečo beračico. Hitro steče do bližnje hiše in prosi, naj ponesó ponesrečeno ženo v bolnišnico. Kmalu leži bolnica v gorki postelji med drugimi bolniki. Zdravnik se izjavi o njej, da sta jo mraz in glad spravila na rob groba, in da bo žena težko zopet ozdravela. Sestra Vincencija ji streže celo noč in se trudi, da bi jo vsaj toliko osvestila, da bi jo mogli prevideti. Proti jutru odpre bolnica oči in čudno pogleda okrog sebe. Vincencija pristopi in jo vpraša, kaj želi.

»Kje pa sem?« vpraša žena.

»»Na varnem kraju, v bolnišnici!«« odgovori sestra. »»Ali vam je hudo?««

»Hudo mi je, zeló hudo!« jekne neznanica in se obrne v stran.

»»Ali vam pokličem duhovnika, da vas previdijo?««

Bolnica jo debelo pogleda, obraz se ji zmrači in na ves glas zakriči: »Ne maram, ne maram! Za-me ni več pomoči; pogubljena sem!«

»Niste še pogubljeni, saj vas Bog ljubi; zaupajte vanj!« tolaži usmiljenka vsa prestrašena, videč tako bolnico v smrtni nevarnosti.

»Ne, ne!« vikne zopet žena. »Mene je zapustil Bog, ker sem jaz njega. Velika grešnica sem, tatica, pijanka. Otroke sem zapodila od doma, moža sem zapustila . . . Jaz sem . . .« Več ne more govoriti.

Sestra Vincencija jo posluša s strahom, in ko žena zaspí, spozna — svojo mačeho. Bolesten vzdih se ji izvije iz prs in milo zaplaka.

Ko se bolnica predrami in je nenavadno mirna, začne se Vincencija prijazno ž njo pogovarjati in navajati govor na svoj dom. Pripoveduje ji, kako je miloščino nabiraje hodila okrog in našla na potovanju bolnega moža, katerega je žena zapustila, katero je potem povsodi iskal, a ne našel. Mož je umrl srečno v njenih rokah. Umirajoč je videl še sina in hčer, katera sta celih deset let živela na tujem. Srčno se je oveselil oče, videč svoja otroka osrečena in pre-skrbljena za časno in večno življenje.

Bolnica vsa izpremenjena in nemirna po teh besedah preseka govor Vincenciji in vpraša: »Ali ni imel ta oče dveh sinov? Ali ni bil tudi drugi sin navzoč pri smrti očetovi?«

»Da, da!« pritrđi usmiljenka. »Tudi drugi sin, Štefan, je bil pri očetu, a ta je polubrat prejšnjih dveh otrôk. Oče ga je zelo hvalil, ker ga je podpiral v bolezní osamelega in zapuščenega in ga ni zapustil v najhujših stiskah.«

»Oh, oh!« vzhigne natihoma mačeha. »Moj Štefan je pri njem; moj mož je srečno umrl. Bog, usmili se me!«

Ko vidi sestra Vincencija, kaj je učinilo njeno pripovedovanje, nadaljuje: »In kako lepo je govoril umirajoči mož o ubegli svoji ženi! Vse jej je odpustil in prosil mene, naj to sporočim zgubljeni soprogi, ako jo kdaj najdem. Želel si je le še to, da bi mu tudi ona vse iz srca odpustila.«

Bolnica se obrne v stran, da bi skrila solze, ki so se ji udrle po velih licih. Vincencija pa takoj srčno vpraša: »Zakaj pa jokate?«

»Ker sem tako srečna«, ji odgovori. Obe molčita in na tihem ihtita.

Čez nekaj časa se oglasi žena z nova: »Kaj pa je s Štefanom sedaj in ž njegovim polubratom?«

»Drugi sin Tone gospodari pridno doma, Štefan pa mu je v zvestega tovariša in pomočnika v gospodarstvu.«

»Kje pa je hči? Gotovo tudi doma.«

Usmiljenka se stresne, glasno zaihti, oklene se matere in zakliče: »Jaz sem Rezika, vaša hči!«

Bolnica jo čudeč se pogleda. Vsa prestrašena in onemogla vzdihne: »Moj Bog, in jaz sem tukaj! Usmiljenje! Usmiljenje!«

Onesvesti se.

Boječ se, da ji mati prehitro umrje, steče hči iskat poslednje pomoči. Zdravnik naznani, da ni nobenega upanja več za zdravje, da se bliža zadnja ura.

Sestra Vincencija in duhovnik molita poleg postelje, da se bolnica vsaj toliko zavé, da sprejme svete zakramente. Še le čez dolgo časa se jima izpolni želja. Mačeha se izpové in sprejme sveto popotnico. Na to še nekoliko govori s hčerjo in jo prosi odpuščanja; kmalu potem pa utolažena in udana v božjo voljo mirno zaspí v Gospodu.

Usmiljenka je naznanila bratoma veselo in tožno vest o smrti materini. Došla sta v mesto skazat pokojnici po-

slednjo čast. Dasi sta žalovala po mrtvi materi, vendar sta se tudi srčno veselila, da sta še enkrat videla mater, o kateri sta vedno mislila, da že davno

počiva na tujem v hladni zemlji. Tolažljiva jima je bila misel, da je srečno umrla in da se kdaj srečno snidejo nad zvezdami.

Selska slika.

(Spisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

Poldrugi dan sem tako potoval, kakor kak nevedi-kam, pa me ustavi na cesti ‚žandar‘; razumeti se nisva mogla. Kar me začne ‚krota‘ nekaj sukati, kakor da bi me hotel v zapor peljati, pa sem si mislil: ti me že ne boš, ti pošast pošastna, in sem hotel v nasprotno stran kreniti; ali kakor da bi bil v sršenovo gnezdo dregnil, tako je renčal in pihal ter tisti kolec s pipcem na koncu, pred katerim imam pa jaz velik strah, z rame vzel in meni na prsi nastavil. Ho, ho! pa raje gremo, mislil sem si, in obrnil sem jo v tisto stran, kamor je on hotel. Čez kake dve uri prideva v vás in tam me denejo spat v temno beznico; a mislil sem si: bode že, ako bode zastonj. Prespal sem dobro tisto noč, zjutraj so mi pa dali še zajutrek in ko sem vprašal za račun, odmigali so, da nič. Dobro, mislil sem si, pa prihranim, in potisnil sem tiste krajcarčke, kar sem bil odmenil za posteljo, v žep, češ, bo za prihodnjo noč; pa vrag si ga vedi, skozi do doma sem spal, jedel in pil zastonj, akoprav sem bil denaren; ko sem bil pa s suho robo obložen, dobil sem pa le težko prenočišče. Naložé me celó na voz, k meni prisede še ‚žandar‘, da bi mi delal kratek čas in tako zdrčimo iz vasi. Kam, — takrat nisem vedel. Skrbelo me je,

ali me bodo peljali v pravi kraj, saj še jaz nisem vedel kam domov, kako li oni, ki me ne poznajo? Pa ti šmentje menda razumevajo tiste čečkarije, katerih se učé sedaj naši otroci; komaj sem jim pokazal tisti papir, ki mi ga je bil dal župan, precej so vedeli, kje sem doma. En teden sem brezplačno spal, jedel in se vozil do Lašič in vso pot sem za tiste gospode molil, ki so me tako radi imeli, da so vse za-me plačali; najbrž zato, ker so vedeli, kakšno dobroto sem storil, ko sem Mažarjem suho robo prodajal.

V Lašičah sem dejal gospodom: Sedaj pa že vem sam domov. Pa kako so zarežali nad menoj! »Ne bo nič«, so rekli, »ti bi nazaj pobegnil; ‚žandar‘ bo šel s teboj do župana, ta pa naj te potakne, kamor hoče, on naj ima na vesti, ako se s teboj kaj zgodi.«

Tako sem prišel domov s kupčije. Vsa vás me je prišla sprejet k županu, ker me toliko časa niso videli; jaz sem bil pa neizrekljivo vesel, da sem bil zopet enkrat v svojem domačem kraju, kjer poznam vse, mlado in staro. Od tistihmal ni bilo več tako slabe letine in živel sem lahko doma, ni bilo treba iti po svetu s trebuhom za kruhom.«

Solnce je bilo že zatonilo, ko je Rogovilar končal svojo pripoved. Tihi mrak je legal na zemljo in lahne meglice so se vzdigovale v zrak. Vse se je spravljal k počitku.

Zagoriški moške so imeli pred razhodom izreči še važno razsodbo, namreč: Kateri je več doživel na svetu, Hople ali Rogovilar, razsoditi na podlagi njihovih pripovedij.

Težka naloga: tem težavnejša, ker so Zagoričani razcepljeni na dva, povsem nasprotujoča si tabora, a Rogovilar je iz močnejšega tabora zagoriških velikašev ali „gruntarjev“, in Hople iz tabora demokratov ali „kajžarjev“.

Vstane Kepec, iz tabora kočarjev, nazivan župan zagoriški, in pravi: »Slišali smo vse, kar sta ta dva naša moža, Hople in Rogovilar, na svetu dobrega in hudega doživela; sedaj ne gre več

za to, kaj sta doživela, ampak kateri je več doživel na svetu. Vsakdo je dobro slišal, saj smo imeli odprte oči, usta in ušesa, in mislim, da je vsakdo po svoji previdnosti razsodil; zato vprašam jaz zbrane zagoriške moške: Kateri je več na svetu doživel, Hople ali Rogovilar?«

Vsi „gruntarji“ so rekli: »Rogovilar«, a kočarji so zakričali: »Hople!« Tudi sam Kepec se je odločil za Hopleta.

Svoje glavno so vsak svojo trdili in slednjič so si jeli dajati priimke. Kočarji so dejali posestnikom: »brusi«, a oni njim: »lačni komarji!« in tako je šlo vse vprek, nič se ni dalo pogovoriti.

Razsodba je ostala nerešena do današnjega dne. Vsakdo trdi svojo: kočarji so prepričani, da je Hople več doživel, a gruntarji so uverjeni, da je Rogovilar.

Kdaj bode pač končana ta pravda?

(Konec.)

Rimske elegije.¹⁾

II.

V Rimu, 31. marca 1889.

Ferrens est heu, heu, quisquis in urbe manet.
Albius Tibullus. II. 3.

Saj ne sovražim te, svet, saj ljub si mojemu srcu.
Vendar me tiho tu sèm vabi na grobje temné. —
Ljubil ognjeno je rod, s solzami svoj rod Jeremija,
Žarna ljubezen mu ni v meglo zavila duhá.
Gledal je divjo propast, izvoljeno gledal je ljudstvo,
Da od svetišča srcé, v zemljo obrača pogled.
Zubelj je zgrabil goreč, oko mu je jezno vsplamtelo,
Svetil je v strašno temò, rodu odkrival obraz . . .
Mene ni zvalo nebó, poslanstva ne znam Jeremije,
Torej iz Rome tu sem bridko me vabi srcé.
Sédam na grob kakor tica, ki toži po lepi pomladi,
Nisem kot tica, ki v noč zglašá pogube polét.

¹⁾ . . . Si trionfa dell' occupazione di Roma non tanto perchè così compivasi la vantata unità d' Italia, come già faceasi ripetere dagli sciocchi e dagli ipocriti, ma specialmente perchè così si diveniva padroni di erigere il soglio di Satana; ove è da secoli stabilito il contro del Regno di Gesu Cristo. La rivoluzione vuole cristianizzare la società ed il mondo . . . La verità intorno alla questione Romana per B. O. S. (Prato 1889, pag. 12.)

To potrjuje slavje Jordana Bruna. Odbornik Bovio je tedaj govoril pred spomenikom: „Reca dolore al papato meno il 20 Settembre che il 9 giugno . . . Allora l' Italia entrò in Roma, termine del suo cammino, oggi Roma inaugura la religione del pensiero, principio d' un'altra età“ (Cf. ibid. pag. 75.)

In ko bi bil, čemú? čemú proroštvo brez vere,
 Saj resnici v obraz rod se oholi reži —
 In proroštvo čemú? Z bolestjo bi kazal osodo,
 Ki nad rodом vršěč temnih oznanja mu dnij . . .
 Kletev nad rodом visi, pravice oskrunjene prapor,
 Polje krvavo leži, zbira gavranov se trop.
 Brat se zaganja na brata, obup razžarja oči mu,
 Tibera silno ječi, z bratov poji se krvjó.
 Glad klopoče z zobmi in gloje obupno si roke . . .
 No, proroštvo čemú? rodu brez vere čemú?
 Komur prirode je glas, oglušelo srcá koprnenje,
 Kaj mu je mari duhá, kaj ga resnice je skrb! — —

Grenko jokala je mati in stezala roke po hčeri,
 Vrni se, Miljena, glej, mati po tebi solzi!
 Roma, ne hiti v propast, zapusti, zapusti malika,
 Laž ga vodi in strast, vodi pogubna ga čud.
 Tvoje ostrupil srcé in rod bo v tebi oskrunil,
 Roma, ne druží se ž njim, vrni se k meni nazaj!
 Materna bol zaman, zaman nje tekle so solze,
 V slepem je čakala snu hčerka poročnega dné.
 Ko je odpel že škržat in jesen šumela po trstju,
 Združil se ž njo je malik, rógal se skrivaj je svet . . .
 Roma kraljeva — in zdaj čemú zamišljeno gledaš,
 Bol ti stiska srcé, prešlih spominjaš se dnij?
 Tiho nevesta sedi in zgiblje odelo poročno,
 Solza zaliva oči, venec ji vene na tléh.
 In če se svetu smeji, pod smehom pa joče srcé ji,
 S smehom se druží ji jok, vejice lepe rosi — —
 Dvigni, kraljica, obraz, iztrgaj se temni prevari,
 Vrni se v mesto mirú k materi dragi nazaj!
 Nagni v naročaj se njé in dnij pozabi preteklih,
 Zopet objel te bo mir, zopet bo srečno srcé

Toda podobe čemú? čemú-li prilike rodu,
 Slep mu duhá je pogléd, slep mu k resnici korak.
 Misli zapustil je luč in moč zapustil resnice,
 Ki rodove mladí, mlade zmagalno krepí.
 Kdo mu je hranil življenje, kdo lečil krvave je rane,
 Ko mu tuji je rod trgal znemogle redí?
 Kdo mu srcé je blažil in z lovorjem venčal sinove,
 Z lovorjem zmage duhá, z lovorjem zmage srcá?
 Kdo ponosno gradíl kraljeve je véže in hrame,
 Véže nebeške močí, hrame človeške močí?
 Toda čemú? čemú podobe in prilike rodu,
 Slep mu duhá je pogléd, slep mu k resnici korak!
 Prorok mu v rodu je vstal, napisal je novo postavo,
 Nov mu zgradil je oltar, zlato mu tele ulíl.
 Predenj sinovi hité proroka naukov poslušat,
 Predenj poklekajo v prah, sklepajo sužnje roké.
 V lice se prorok reži svetinjам in materi roda,
 Ž njim se zavrženi rod materi v lice reži:
 Mati je naša svobóda in misel svobodna nam žezlo,
 Združenje venec kraljév, narodna zloga prestól! . . .

Vrača se s praznika rod in gleda zamišljen na polje,
 Kje je združenja cvet, kje mu svobóde je sad?
 Slavlja umolknil je glas, potihnile so davorije,
 Zginil je čárobni blisk, pada na zemljo temà . . .
 Dvigni se, Roma, poglej, kje slavna je tvoja svobóda,
 Kje veličja je dan, kje je zedinjeni rod!
 Kje je četa sinov, da glavo svetó domovini
 Z lovorjem venča duha, z lovorjem venča srcá?
 Tu po grobju ti spé, sinov ne uspeva svoboda,
 Ki jej bratovska kri móči nasilni prestol . . .
 Tu po grobju molčé, sramujó se poznega roda,
 Ki domovini imé, materi lice grdi —
 Ne! ne molčé . . . le čuj! ne vzdíše li zemlja pod tabo?
 V njej pa vzdíše tvoj rod, rod iz pozabljenih dnij:
 Vrni se, sestra, nazaj, zapusti, zapusti proroka,
 Laž ga vodi in črt, vodi pogube ga noč!
 Prišel bo dan, ko se zgrudil malik bo lažnive svobóde,
 Temnega pekla Titán, ki se vali na nebó!
 Zgrudil se bode ječé: Nenikekas Galilaie,¹⁾
 Nanj pa zgrudil prestol v divji se bode razvál . . .
 Vrni se v mesto mirú, v naročaj se materi vrni,
 Kam obupno vihraš, Roma kraljeva, postoj!

—č—

¹⁾ Νενίκεκας, Γαλιλαΐε — zmagal si, Galilejec!

Pisma iz slovanskih krajev.

II.

(Konec.)

Naposled treba opisati še časnikarske razmere poljskega naroda v Avstriji. Te so Vam pač dokaj znane, zato navajam tukaj le znamenitejšje pojave.

Časnikarstvo poljsko v Galiciji, kjer biva okrog 2,900.000 Poljakov, razpada, ako se oziramo na duha ali mišljenje njih urednikov in pisateljev, tudi v dva dela: na konservativno in liberalno.¹⁾

¹⁾ »Liberalno« velja v onem pomenu, ki smo ga označili že preje. Stalna izjema je: »Kuryer lwowski«, radikalen list, ostuden, ki napada brez sramožljivosti vse, kar je dobro in sveto. Židovski ta list je — škoda! — dosti razširjen v Galiciji.

V prvi del moramo šteti — ne govoreč o uradni, sploh prav dobro urejevani »Gazeti Lwowski« — že precej stari »Czas« in pred nekoliko leti v Lvovu ustanovljeni »Przeгляд«. Ti časniki vneto podpirajo Taaffejevo ministerstvo, branijo kolikor morejo finančno politiko Dunajewskega, čegar zakon o petroleju in žganju (o nafti in vodki) mu je v mnogih krajih Galicije napravil neprijateljev; v verskih vprašanjih postopajo odločno katoliško. »Czasu« očitajo celó mnogi izmed njegovih pristašev, da se daje včasih preveč voditi navodom dohajajočim iz višjih krogov, da ne skrbi

dosti za dopise iz tujine, da ni v stvareh tičočih se ožje domovine ene vodilne misli, izvzemši ona vprašanja, ki se dotikajo strogo avstrijske politike; tudi da nima list jasnih stalnih in vselej naravnost označenih načel. Vendar je »Czas« dandanes list, na katerega se obrača za mejo še največkrat javna pozornost, in kateri v Poljski sami, dasi ni morebiti prav zeló razširjen, vendar nima malo pomena. In tega ni težko umeti. Saj ima ta list davno, zares veljavno tradicijo, ima zveze z vladnimi krogi, slednjič objavlja včasih svetovnoznamenite članke. Ko bi bil »Czas« vedno urejevan v tej dovršnosti in v tem duhu, v katerem so pisani ti članki, katere posnemajo dostikrat tudi dunajski, pariški in berolinski listi, potem bi stal ta list brez dvoma na prvem mestu med poljskimi časniki in tudi za najboljšimi tujimi bi nikakor ne zaostajal.

Nekako v sredi med konservativnimi in liberalnimi listi je »Kuryer Krakowski«. Ta list je dobro urejevan in ima precej dobre volje, ali ker izhaja še-le nekaj mesecev, treba je odložiti stalno sodbo o njem v bodočnost. Ravno tako stojita v sredi ali skoro bolj na levi strani »Dziennik Polski« in »Gazeta Narodowa«. V zadnjem listu objavlja precej časa sem učeni magnat, literat, poslanec v Lvovskem zboru, grof Wojteh Dzieduszyccki, zanimive in znamenite spise o najvažnejših vprašanjih tičočih se verstva, šole, omike, naroda, o razmerah Poljakov do Rusinov v Galiciji, o naših potrebah in zmotah. Tu ne nahajaš nič fraz, vse je povedano naravnost, česar ni mogel ali ni hotel nihče izreči po resnici.

V Krakovu izhajajoča »Nowa Reforma« je glasilo liberalne še mlade

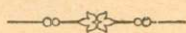
stranke, katera se pa tukaj vedno bolj širi. V zadnjih volitvah za deželni zbor je ta list svoji stranki znatno koristil. Proti cerkvi ne postopa naravnost »Nowa Reforma«, manj morebiti iz prijaznosti do cerkve, kakor zaradi tega, ker ima vsa zgodovina in vsa tradicija poljska strogo katolišk značaj. Tudi se vidi jasno, da je vselej trpela poljska narodnost, kadar je trpela poleg nje katoliška vera. A zna se sukati drugače, kadar se mu zdi, da n. pr. papež ne stori ali ne pohvali tega, kar je po mislih »Nowe Reforme« koristno za Poljsko, tedaj piše proti papežu in proti katoliškemu gibanju. Tako n. pr. je lani besno postopala proti novemu šolskemu predlogu. Naravno je, da podaje »Nowa Reforma« v mnogih slučajih roko zgoraj omenjenemu radikalnemu listu »Kuryer lwowski«, a z druge strani je treba pohvalno priznati, da se te tovarišije sramuje, ker vé in umeva, da ji more le škoditi tovarišija z brezsravnim »Kuryer«-jem, kateri je od pravih poljskih tradicij davno in popolnoma odstopil.

To je splošni obraz poljskega časopisja. Poleg teh večjih in vplivnih listov imamo še manjše, katerih ne morem v kratkem pregledu naznanjati.

Ako se oziramo na časnikarstvo drugih narodov, reči smemo po pravici, da je naše časnikarstvo v verskem in nraavnem oziru boljše, nego je drugodi. Da pa morajo listi premagovati veliko težav, to ste izprevideli iz tega pregleda. — Bolj nego časnikarstvo te vrste bode zanimalo čitatelje Vašega lista naše znanstveno in posebej lepo slovstvo, o katerem bodem poročal o priliki, ako bode mogoče. Iskreno Vas pozdravljajoč iz bratskega mesta, bivam

Vaš

Jan Badeni, T. J.

Črtice o rokovnjačih.

(Spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

III.

Znano je, da imajo lovci, rudarji in enaki delavci, ki delajo v večjih skupinah, navadno svoj posebni jezik. Tako si tudi roparji izmišljujejo svojo lastno govorico, da si v zadregi tem lože pomorejo.

Da so govorili rokovnjači svoj jezik, bilo je znano že prvaku naših pesnikov, Prešernu; pel je namreč:

Tat, rokomavh govori jezik drugim neuméten,
Mnogo po hlevu diši tvoja beseda, kmetávs.

Rokovnjaška govorica je bila čudna zmes raznih jezikov in narečij; rokovnjači sami so jo nazivali »plintovsko špraho«, to je »nerazumljiv jezik«¹⁾. One besede, katere rabi priprosto slovensko ljudstvo navadno le v »kuheltajč«, rabili so rokovnjači v pristni slovenščini ali hrvaščini. Tudi vse krajše, neznatne besedice, n. pr. vezniki, so bile slovenske. Nekatero izraze so rabili v prenosbah in premembah, n. pr. judovna = slanina, ker judje niso smeli jesti slanine. Največ besed pa je nemških, toda vse so spačene in grdo zveržene; mnogo jih je tudi romanskih ali vsaj takih, ki nas spominjajo romanščine. Končnice samostalnikom, pridevnikom in glagolom so bile v vseh izpremembah slovenske. Pridevnike, izpeljane iz nemščine ali italijanščine, so obrazili navadno s končnico »ov«, n. pr. šenov, lep; ajzov, železen; koltov, mrzel; grandov ali grondov, velik; bonov, dober itd. Isti »ov« so vtikali včasih tudi v žensko spregatev, n. pr. Kje si bilova? Posebnih jezikoslovnih pravil ta jezik seveda nima.

Ko so pozneje rokovnjače pri sodiščih čestokrat izpraševali, in so ti odgovarjali le v svojem jeziku, naredili so za izpraševalne sodnike rokovnjaški slovarček.²⁾

Sledé naj tu nekateri rokovnjaški govori:

»Papež«: »Jest, vaš harimbaša, vam šmalam, da volhamo sutar v Štajnbo. Merkát je taj. Prevéndrovci bojo priforali grand rogájne. Birgajte, da pokumate kakega kobaléta, madúšmana, maduško ali vsaj berlínkovta. Polej umohamo grand núfanje. Kdor mi prifora kobaléta, potanam mu čenten štíkelnov. Hibajte bonov, štajnbarski grilci in vincgarji nas volajo prakati. Ma se ne tanamo! Vnemajte krtiše in pihalnike in popihajte vse špónarje!« (zapoje:)

»Papež«: »Jaz, vaš vodja, vam povem, da pojdemo jutri v Kamnik. Semenj je tam. Kupci bodo pripeljali mnogo blaga. Glejte, da ukradete kakega konja, vola, kravo ali vsaj prešiča. Potem priredimo velik obed. Kdor mi pripelje konja, dam mu sto goldinarjev. Pazite dobro, kamniški beriči in vojaki nas hočejo ujeti. Pa se ne damo! Vzemite nože in puške in postrelite vse zalezovalce!« (zapoje:)

¹⁾ »Plint«, nemški »blind«, znači ono, kar se ne vidi ali ne razume.

²⁾ »Slovenski Narod« VIII. 1875. št. 121, 122.

Kjer je glajs, taj smo mi!
 Kjer korizna, taj smo mi!
 Kjer merkat, taj smo mi!
 Kjer je šronca, taj smo mi!
 Šrénceca pa za nas ni!

»Féderman v glajsu je šporov, v závtragah mila grand blinkov. Pri flodermanu žohajte prtovne in šenovih flisank za naše dernice, za nas pa zaguznic. Kripovcu vnemajte eta krip in eta ajšnic. Tragajte vse k erbežniku; on je naš ferlakar in nam bo vse pohrambal. Pinatovec je šorbon: kdor ga maga, popiha naj ga. Fosel grona naj kdo pokuma pri porbarju, ma ga namilamo nihto več. Sutar ga volamo porbati čink puškapnikov; vaštre ne bom porbal nihto več«. (Poje):

Če v koškarko privolhamo,
 Lufte prefalakamo,
 Kumže jim zafinframo.
 Blinke jim pokumamo.

Če šticija prišeba,
 Nihto se ne kejnamo,
 Šérkelne popihamo,
 Berlínkovte odforamo.

Naj bo grile al' federman,
 Vincgar al' šmalar,
 K erbežniku povolhajo,
 Škrobi jih bo vnemal.«

»Dernice volhate z nami! Tri punkelne flodrov magate pritanati; meni šenov rokman, knéfengar in kofernják. Tudi za nufanje nam kaj pritanajte. Farine, žmohrovta, buršenc, rubence, brámborja, količnjak in bacovega artona magate pritrugati; scer vas vse prefalakam. Keta naj šeba feškat krecelna, špičnika in mil-távarja; če ne maga vsega nafeškáti, vintra naj; tu mila pucno; za eta žóharjev ali karantánov maga grand pošati. Šraci naj volhajo v vóltovno po gólcovno, da ne bo finfernica koltova, pa kakega bakermana ali merketa naj pokumajo. Oltov avček naj tamov na birganju štená. Ko privolhamo tamov, pobrandajo naj nam dernice pósate in

Kjer je grád, tam smo mi!
 Kjer je cerkev, tam smo mi!
 Kjer semenj, tam smo mi!
 Kjer ženitev, tam smo mi!
 Ječa pa za nas ni!

»Gospod v gradu je bogat, v škrinjah ima mnogo denarjev. Pri krojaču iščite platna in lepih kril za naša dekleta, za nas pa hlač. Čevljarju vzemite nekaj čevljev in nekaj kož. Nesite vse h konjedercu; on je naš prijatelj in nam bode vse skril. Loncevez je begun; kdor ga more, ustrelj naj ga. Sod vina naj kdo ukrade pri oštirju, nimamo ga več. Jutri ga hočemo piti pet škafov; vode ne bom pil nikdar več.« (Poje):

Če v vás pridemo,
 Ljudi pretepemo,
 Hiše jim zapalimo,
 Denarje jim pokrademo.

Če patrolja prikrevlja,
 Nič se je ne strašimo,
 Kmete postrelimo,
 Prešiče odpeljemo.

Naj bo berič ali gospod,
 Vojak ali pes,
 H konjedercu pojdejo,
 Vrag jih bo jemal.«

»Dekleta, pojdite z nami! Tri zvezke obleke morate prinesti; meni lepo suk-njo, telovnik in klobuk. Tudi za obed nam kaj prinesite. Moke, sira, klobas, repe, krompirja, korenja in pšeničnega kruha morate prinesti; sicer vas vse pretepem. Starka naj gre beračit zelja, ovsá in mleka; če ne more vsega naberačiti, kupi naj; tu ima mošnjo; za nekaj grošev ali krajcarjev more mnogo kupiti. Otroci naj gredó v gozd po drva, da ne bode peč mrzla, pa kako ovco ali kozo naj ukradejo. Stari oče naj doma na straži stoji. Ko pridemo domov, spečejo naj nam deklice mesa (konjskega in govejega) in skrbé naj, da bo juha dobra; sebi pa naj skuhajo ričeta in močnika.

karne, ter pergajo naj, da bo karnova vaštra bonova; ma sebi naj spahajo samaritana in kapovca. — Vsi že knajsate, kam volhate sutar. Žverca je že; vašterman volba, volhajmo v kumžo, vne-majmo duhana in berfnimo šlógence!«

Rokovnjač: »Šronca je bilova v Štajnbi. Šporov kumerč se je šronal. Privolhal sem k šronci tamov in volal štekelspehniti, pa nisem magal. Volhal sem v prefakenco, ker prefak je v korizni hantal. Samo knefla je bilova tamov. Ma sem šmalal, da sem feškón. Tanala mi je v šisli šúrkovca in me poštenála samega v hišterni. Vse sem prežohal, pa nisem magal nihto bonovega vnemati. Na tišenci so bilove knéžice in hantáč, pa sem poštenal, ker mi ne hantamo. Samo prefakovo rokavnicco sem pohrambal za zaguznice. Volhal sem v krevlják, da bi kaj fosal. Vnemal sem bakermana, pa šmalar me je birgal in šrajal na vso šmálovno. Lufti so prilofali in prakali bi me, ker so zašlosali šlos. Pohrambal sem se za neko zavtrago in rópret na-se tanal. Žóhali so me, a ne prakali. V žverci sem po névterniku šorbal in lofal v šumo, kolikor so me fistence tragale.«

— Vi že veste, kam pojdete jutri. Noč je že; deži (dež gre), idimo v hišo, vze-mimo tobaka in zaženimo kvarte!«

Rokovnjač: Ženitev je bila v Kamniku. Bogat mladenič se je oženil. Prišel sem k ženitbi domov in hotel kmeta okrasti, pa nisem mogel. Šel sem v duhovšnico, ker duhovnik je v cerkvi molil. Samo dekla je bila doma. Pa sem rekel, da sem berač. Dala mi je v skledi fižola in me pustila samega v obednici. Vse sem preiskal, pa nisem mogel nič dobrega vzeti. Na mizi so bile knjige in molek, pa sem pustil, ker mi ne molimo. Samo duhovnikovo srajco sem skrtil za hlače. Šel sem v hlev, da bi kaj dobil. Vzel sem ovco, pa pes me je videl in lajal na ves gobec. Ljudje so pritekli in zajeli bi me, ker so zaklenili vrata. Skrtil sem se za neko škrinjo in kolovrat nase postavil. Iskali so me, a ne ujeli. V noči sem po dimniku ušel in tekel v gozd, kolikor so me noge nesle.«

Sledí naj še rokovnjaški dvogovor, pisan prav tako, kakor so rokovnjači res govorili. Posnet je iz starega zapisnika.¹⁾

Ti lobov kumerč, nihto ne štenij longov te, scer zna grilc z bincgarje prvolhat' in te vnemat'.

Pirgej, že volha, ga nihto šponaš, upetej, če magaš.

Kdo te je v šrencenco prtanov? — Ta grilc z bincgarje.

Kaj s' pa lobov'ga umohov?

Ma volajo, de biv vnemov.

Kaj milaš za 'nga federmana, k' te froga?

Ti slab človek, nikar ne stoj dolgo tukaj, sicer utegne priti berič z vojaki in te odvesti.

Glej, že gre, ali ga ne poznaš, ubeži, če moreš.

Kdo te je v ječo pripeljal? — Ta berič z vojaki.

Kaj si pa slabega naredil?

Hočejo, da sem kradel.

Takega gospoda imaš, ki te izprašuje?

¹⁾ »Slovenski Narod« l. c.

Jest tega po rufajn še nihto ne knajsam.

Če si kaj vnemov, al kej drugja lofov'ga umohov, hibej per frogajn, da se nihto ne zašmalaš.

A nihto se ne kejnej, na bom pregrandov' šmalov.

Kako t' nufajne šmeka to?

Nufajne je to bonov', pa le grona noben nihto ne prtana.

Grona te magaš pošat', če ga volaš burbat'.

Nihto namilam blinkov, ga tud' ne mojam pošat'.

Kě s' pa ti pro tamov?

To pa nihto nobe'mo borncce na šmalam.

Al si biv že ktirkator v fongajn' in v frogajn' štenov?

Enkatov za'n malov falakajna in pa vnemajna.

Kdo pa te je tistkatov v šrencenco prtanov?

Same šerkeljne.

Al nihto niš magov upetat'?

Koko bom magov upetat', k' je t'ko grandov šerkelnov po me prvolhov?

Kě so te tistkatov upirgal'?

Na finfajn', k' je mogovo dernica tud' tam bilova in zame nufajne pahova.

Ka za 'n nufajne t' je tojova dernica spahova?

Nihto drugja k' posato, makarone in s polivko zamahnene.

Al t' je tud' kej grona prtanova?

Mi ga je prtanova en'ga bonov'ga grana in se m' je tistkatov v tiste šume na t'mo finfajn' toko bonov' vižov, de še ne t'ko, kar lebam.

Zdej pa nihto več ne šmalej, ak' ne zna ta bincgar, ke ne bajtov na birgajn' štená, hamlov hirat', al pa en šponar birgat'.

Jaz ga po imenu niti še ne poznam.

Ako si kaj ukradel, ali kaj drugega slabega storil, pazi pri izpraševanju, da se ne zagovoriš.

A nič se ne boj, ne bom preveč govoril.

Kako ti ugaja jed tukaj?

Jed je dobra tukaj, le vina nikdo ne prinese.

Vina si moraš kupiti, ako ga hočeš piti.

Nič nimam denarjev, tudi ga ne morem kupiti.

Kje si pa ti prav doma?

To pa nikakor nobenemu resnice ne povem.

Ali si bil že kdaj v zaporu in v preiskavi?

Enkrat radi malega tepeža in pa tatvine.

Kdo pa te je tistikrat v ječo pripeljal?

Sami kmetje.

Nisi-li mogel ubežati?

Kako bi mogel uteči, ker je tako veliko kmetov po-me prišlo?

Kje so te takrat dobili?

Pri ognju, ko je moja deklica tudi tam bila in za-me jed kuhala.

Kakošno jed ti je tvoja deklina skuhalala?

Nič drugega, kakor meso, žgance in z mastjo zabeljene.

Ti je-li tudi kaj vina prinesla?

Prinesla mi je prav dobrega vina in takrat se mi je v onem gozdu pri tistem ognju tako dobro godilo, da še ne tako, kar živim.

Zdaj pa nič več ne govori, ako ne, utegne vojak, ki ne daleč na straži stoji, naju opaziti, ali pa kak zasledovalec poslušati.

Rokovnjači so imeli mnogo pesmij. Čitatelj je imel že priliko prepričati se o njih vrednosti. Dostavim naj tukaj le odlomke nekaterih drugih popevk.

Volhajmo v voltovno,
Porbal' homo palenko!
Palenka je bonova,
Oj bonova!

Rufa nas dernica:
Karnovo vaštro sem spahala!
Karnova vaštra je bonova,
Oj bonova!

Nihto drujga ne milaš?
Nihto vahka ne feškaš?
Vnemat, kumat volhajte,
Oj volhajte!

Pobrandala sem galinko,
Galinko šenovo, grandovo!
Volhajte nufat ferlakarji.
Oj ferlakarji!

Mogov kumerč pod fenštro štená,
Se grondov'ga kotla kejná,
Ko b' dernica knajsala za-nj,
Pa b' vajšrovček berfnila na-nj.

Da b' moj mož tak ne bil,
Da b' mi vs'ga ne zapil,
Da b' mi le vintral
Tri funte soli.

Tri ferkelne gliče milam,
Farino pa nafeškam,
Da le tem šracam
Kaj pahat' milam.

Odmev vsake pesmi se je navadno glasil:

Kamor privolhamo,
Še gronce porbamo,
Še blinke milamo!

Še nekatere besede poleg omenjenih:

ajšnica, koža, usnje; *ajšovnik*, usnjar; *arton*, kruh; *avguštinka*, palica; *bacov*, pšeničen; *bácovček*, pšeničen kruh; *bá-covka*, pšenica; *belec*, sneg; *berganje* = *birganje* = *perganje*, straža; *bergati* = *birgati*, stražiti, gledati, videti; *bingar* = *vincgar*, vojak; *blěnkje* = *blink*, denarji; *bórnica*, resnica; *búrbati* = *porbati*, piti; *cutnica*, ovratnica; *čokelj*, norec; *dromati*, spati; *dromanje*, spanje; *falakati*, tepsti; *fenštra*, okno; *fertun*, srečen; *forovec*, voz; *fosar*, tat; *galinka* = *golinka*, kokoš; *gliča*, prosena kaša; *gobelce*, vilice; *gozence* = *zaguznice* hlače; *grivar*, žandar; *kabale* = *kobale*, konj; *kaberle*, tele; *kacel*, maček; *kapucinar* = *merket*, kozel; *kapucinarica* = *merket*, koza; *klavati*, skočiti; *koček* = *koči*, prešič; *kofenca*, glava; *kožnjak*, kožuh; *kronkar*, mrlič; *kronkov*, mrtev; *kučigazda*, gospodar; *kumovt*, tat; *lihtenca*, luč; *madušmanka* = *maduška*, krava; *mi-*

grovt, ječmenova kaša; *minegov*, majhen; *muhje*, bučele; *nefelca*, žlica; *pahovec*, kuhar; *pahovka*, kuharica; *pajnica*, brlog; *palčnik*, koš; *perkovčan*, hribovec; *pertaht*, dan; *petenca*, postelja; *pinat*, lovec; *plutov*, krvav; *plutovna*, kri; *pokrov*, predprt; *porbavnica*, krčma; *porbovna*, pijača; *prepádnica*, jama, *pruštencia* = *buršenca*, klobasa; *skakač*, zajec; *škripač*, godec; *škripati*, gosti, *šmalar* = *šmolar*, pes; *šmalovna*, usta; *špudast*, hud, jezen; *šrajati*, kričati; *štefel* = *brambor*, krompir; *stekelspehniti*, krasti (kmeta); *šticija*, kmetska patrolja; *štrajnica*, slama; *švamovka*, goba; *švorclja*, črnilo; *švorcov*, črn; *tancati*, plesati; *tofenca*, kotel; *trahtati*, čakati; *vahka*, žena, mati; *vaštra*, voda; *karnova vaštra*, juha; *vájšrovček*, zastor; *vajsov*, bel; *vašterman*, dež; *vnemovt*, tat, itd. itd. (Dalje.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

16. „*Poldan, poldne, predpoldne, opoldne, popoldne.*“ Te besede in od njih izvedene pridevnike treba pisati vedno brez *u* izza *l*. Torej izgovarjati »powdan, powdne, o powdne, popowdne«. Zakaj edino upravičena po zgodovinskem razvitku slovenskega jezika je rečena pisava in izreka. Dokaz! Obliki »poludne, popoludne . . .«, kateri ima tudi „Jan. Bartlov besednjak“¹⁾, in kakor navadno sedaj večina piše, novejši sta v naši slovenščini, posneti iz staroslov. t. j. cerkv. slov., (le znanstvena teorija) in skoro popolnoma nepoznani ljudstvu. Kaj »novejši«! poreče mi privrženik »popoludne«? Saj nista od včeraj! Že v starislovenščini čitam²⁾: poludne, poludnie μεσημερία meridies.« Dobro! — Toda staroslov. je imela tudi »pladn, pladnie«³⁾, katero mi priča, da je imela nekdanj tudi: »poludne«, iz katerega se je še le razvila omenjena oblika. Razun tega pa treba pomniti, da ne pišemo staroslovenščine (cerkveno-slovenščine), ampak novo, katere nikakor ne smemo povsod obupati v staroslovenske čevlje. Prvi naši pisci ne poznajo več: »poludan, poludne« itd. Njihova pisava je za nas odločilna, ne pa Cirila in Metoda. Ker od IX. stoletja hodi vsak jezik razkrušenih Slovanov svoj pot. Da nam mnogo jasnosti podaje staroslovenščina v nekaterih rečeh, pritegne mi slednji. Zamotavati je ne smemo, ampak upotrebljevati jo moramo na pravem mestu. In da se popolnoma prepričaš, da je edino prav pisati »poldan, poldne . . .«, pazno čitaj te le primere iz starih naših pisateljev. Trubar⁴⁾: »Inu on tuio prauizo, naprei

ifpela koker to fuitlobo, Inu to tuio prauo koker tu puldne« Ps. 37. l. 70, »Vuezher, Viutro inu obpuldne hozho molyti inu klagouati.« Ps. 55. l. 105. Dalmatin: »Inu bo tvojo pravizo naprej ispelal, kakòr luzh inu tvojo prauo, kakòr puldne«. Ps. 37. l. 288. »s' Vezhera, s' jutra inu ob puldne hozhem jeft klagovati inu jokati.« Ps. 55. l. 293. »Ob puldne onu fufhi Semlo, inu gdu hozhe pred njega vrozhufti oftati, Sir 43. . inu fo klizali Baalovu Ime od jutra noter do puldne«. . . »Kadar je vshe puldan bil« III Reg. 18. Cfr. II Reg. IV. III Reg. VIII. XX. IV. Reg. IV. XVI. Nehem. VIII. Luk. XI. . . . In poznejši pišejo: Japelj¹⁾: »Inu kadar je vshe poldan bilu« . . . inu na ime Baala klizhejo od jutra do poldne, III. Reg. XVIII. 26 . . . Gutschmann²⁾: »Mittag poune, pou dni, pouden. Zum Mittag obpoudni, na poune. Mittagsgebeth obpoudna molitva . . .« »Jeden kralj, kjer solnce gori gre / Drugi, kjer solnce na poldni je / . . . Eno kjer solnce gori gre / Drugo kjer poldan stoji«³⁾. Za naš »poldne, poldan« govori tudi ruski: »polden«⁴⁾, in srbsko-hrvatski: »podne«. Iz rečenega sledi, da je le prav: »poldan, poldne, o poldne, ob poldne« . . . in da ne more nihče zagovarjati oblik »poludne, ob poludne« . . ., kakor je storil gosp. Fr. Hubad⁴⁾. Kakor »poldan, poldne . . .« treba nam pisati tudi besede:

dobroti gospoda urednika Dr. Fr. Lampe-ta, za kar ga iz srca zahvaljujem. — Kar pa iz Dalmatina, vzeto je, kakor sem že omenil v 1 št. »Dom in Svet«-a na str. 27. iz njegovega sv. pisma namreč — kar je tamkaj izostalo — »Biblia tu ie vse fvetu Pismu stariga inu noviga Testamenta flouenski tolmazhena skusi I. Dalmatina. Wittenberg 1584.

¹⁾ Svetu Pismu stariga Testamenta per Georgium Japel. Labaci 1796.

²⁾ Deutsch-Windisches Wörterbuch I. 1789. Str. 187.

³⁾ Scheinigg. Narodne pesni koroške. V Ljubljani 1889. Str. 137.

⁴⁾ »Popotnik« št. 6. tečaj XI. 1890. 88; »Odgovor gospodu Jož. Frauensfeldu«.

¹⁾ Prim. str. 451.

²⁾ Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti edidit Miklosich. Vindobonae 1850. str. 116.

³⁾ Ibid. str. 108.

⁴⁾ Kar izpisujem iz Trubarja, vzeto je iz knjige »Ta Celi Pfalter Daidou . . . skusi Primosha Truberia Crainza . . . V Tibingi MDLXVI (= 1566). — Ta »Pfalter« sem dobil v rokó po

17. „*Polnoč, o polnoči, polnočnica* . . .“ t. j. tudi brez *u* za *l*, iz istih razlogov. Trub. »Ta Gorra Sion ie enu lipu Meiftu inu vefelie vfe Semle, Na ftrani pruti pulnozhi leshi tu Meiftu tiga velika Kralla.« Ps. 48, l. 90. »Ob pul nozhi iest hozho gori vftati, tebe zheftyti . . .« Ps. 119, l. 219. H. Dalm. »Jeft ob pulnozhi gori vftajam, de tebe sahvalim, . . .« Ps. 119, l. 310. »Kadar je vshe ob pulnozhi bilu, fe je ta Mosh vftrafhil, . . .« Rut. III. »Inu ena je gledala od pulnozhi pruti M . . .« I. Reg. 15. 20. Cfr. Luk. Hren Evang. (161. 2) »ob pulnozhi pa je en vpyj vftal.« Stapl.¹⁾ . . . : kateri ye mei uami, kateri ima eniga periatila, no bi shel k nemu o pol nozhi,« Luk. XI. Japelj: »Ali pole, ob polnozhi fe je ta mósh vftrafhil« Rut. III. 8. Japel-Traun: »Ob pol nozhi fim vftájal, tebe . . hvaliti. Ps. 118. 62. . . . in ide k nyemi opou noucfi i ercsé. Luk. XI.²⁾ Gutschmann³⁾: Mitternacht pounuzh, pounozhi . . obpounozhi . . . »Zhakaj ftari Toman ti! Naj odbije polnozhi⁴⁾!« Prim. tudi ruski: *pólnoč*, in srb. *ponoči*. Potemtakem imamo pisati kakor *poldan*, *pol-dne* . . tudi: *polnoč, o polnoči* . . . brez *u* izza *l*.

Kako pa izrekajmo ta *l*? »Pravilno kakti na pismo« ali: »v olikanem govoru . . . čisto razločno *l*?«⁵⁾ Ali naj se *l* povsod, t. j. na vsakem mestu v besedi kot *l* čisto in razločno izrekuje,« kakor trdi zopet gosp. prof. dr. J. Sket?⁶⁾ A mi zopet oporekamo ter zavračamo nedokazano trditev. Zakaj je neki »olikano« izgovarjati »čisto razločno *l*« na vsakem mestu v besedi, ako še slovensko ni? Ni slovensko, marveč »go-

sposko - germansko izrekanje je *l* na koncu besedij in v sredini pred soglasnico namesto domačega slovenskega in tudi slovanskega *w*, v našem književnem, omikanem govoru.«¹⁾ »Je ‚čiško‘, ali kaker drugod pravijo ‚babje‘ govorjenje na *lj*, res spakovanje Vun ž njim iz šole! Da, in vun tudi zlasti iz cerkve s to smešno, nedostojno, otročjo nečimernostjo, ki si upa zame-tati in teptati splošno narodno izreko ne le »Slovencev« v ožjem pomenu besede, temuč toliko milijonov ostalih Slovenov! — Govorimo ‚pravilno‘ kaker pametni ljudje govore: *nés'w*, *dêlaw*, *doug*, *poun*, *popounoma*, *jábuko*, *stouna*, *cerkev*, itd.; ravno tako berimo ‚stolp‘: *stoup*, ‚polk‘: *pouk*, ‚polkovnik‘: *powkóvnik* itd. To je ‚čista‘ slovenska izreka; eljevanje je ‚nečistost‘, skrunjenje slovenskega jezika s ptujimi glasovi«, piše P. St. Skravec.²⁾ Omenili smo učnega P. besede zato, ker prav lepo značijo preveliko »modernizovanje« in ker potrjujejo (skoro) vse, kar je o izreki *l* malo poprej pisal in dokazal — kar se dokazati dá — ta list.³⁾ In kar smo pisali o tej reči, to trdimo še vedno. Zakaj dosedaj še ni ovrigel nihče tega, tudi gosp. dr. J. Sket ne, ni v svoji predelani slovnici,⁴⁾ niti v omenjenem odgovoru.⁵⁾ Zato govorimo: *pow-*

¹⁾ »Dom in Svet« 1888, str. 170.

²⁾ »Cvetje«, VIII. tečaj, 12. zv.

³⁾ Glej sestavek: »Recimo katero o našem pravorečju« v »Dom in Svet-u« 1888 str. 75, 125 . . . Cfr. »Cvetje« VIII. 6 12. IX. 2. Veseli nas, da zanima — kar tudi treba — nekatere gg. učitelje »pereče vprašanje«, kakor je imenoval nekdo *l* ali *v* v govoru. Gl. »Popotnik« 1890. št. 3, 4: »Nekaj o pravorečju našega jezika s posebnim ozirom na ljudsko-šolske potrebe.« Vivat sequens! — kajpada naj se temeljitejše odreže! Zakaj bil bi že čas, da nam ne bi »te blažene šole« kvarile izreke, davajoč ne gledé na svojstvo slovenščine črkam glas. ki ga imajo v tujih jezikih! Pis.

Našemu listu se je oponašalo, da pobija, kar je preje zagovarjal, da torej ne hodi dosledno po svoji poti. — Pametno ni tako oponašanje. V vednostnih težavnih vprašanjih se ne moremo ozirati na to, kaj pravi ta, kaj sem rekel kdaj jaz, ampak kaj je resnično: resničnost velja več nego doslednost. Tudi mora biti list sam v enakih vprašanjih nepristransk, naj misli urednik o njih, kakor hoče. Uredn.

⁴⁾ in ⁵⁾ Vidi spredaj A. J. slov., »Ljubljanski Zvon« 1890.

¹⁾ To je Stapleton: Neznanege prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku. Objavil Ant. Raić, c. kr. prof. velike realke. (Ponatis.) V Ljubljani 1888.

²⁾ Nouvi Zákon po St. Kúzmicsi v Halli MDCCLXXI. (1771.)

³⁾ O. c. str. 188. Cfr. Wolf Wörterbuch Laidach 60, str. 1034, 1035.

⁴⁾ Slovénfke Pěsmi kranjskiga naróda. Zhe-terti svésik. V Ljubljani 1841. str. 56.

⁵⁾ A. Janežičeva slov. slovnica prir. dr. Jakob Sket v Celovci 1889. str. 4.

⁶⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890 št. 1. str. 59. »Odgovor na J. Lendovšekove opazke.« Spisal dr. Jakob Sket.

noč, o pownoči, pownočnica . . . powdan, powdne, pišimo pa: *polnoč, o polnoči, polnočnica, poldan, poldne, o poldne, popoldne*. Pustimo pa ‚poludne, popoldne . . . o polunoči, popolnočnica‘ . . . in ne kramljajmo ‚polnoč, poldan, poldne‘ z nemškim *l*. — Naposled za »nameček« še dve besedi. Kot takih nisem našel nikjer v besednjakih, ni v knjigah starodavnih, temveč kolikor mi je znano živita le v mojem rojstnem kraju. Ozrl se bode morda kdo na nji. Popolnila bo pa ena najnovejši besednjak Miklosichev. Starka je že in vendar — mladenka za mnoge. Ime ji je: »Bek«.

18. „*Bvk*“. Silno nerazločen je glas *v*, kateri se grafično ne dá spraviti na papir. Najprej izgovori *bv* in dodaj *k*. Naglas je na *bv*. Staroslovenščina je poznala to besedo, (kakor piše Miklosich): »bŭkŭ: asl. bŭkŭ calx. Zweimal nachgewiesen: in den lebenden sprachen unbekannt«¹⁾. Da je po knjigah rečena beseda »unbekannt«, priznava, mislim, slednji Slovenec. Vendar bi se obotavljal reči kaj takega za nepismeni jezik, za narodovo govornico. Zakaj po Zadretju, po gornji Savinski Dolini živi še ta beseda in se glasi *bvk*, in — nepričakovan roditelj: *bika*. Pomeni pa nesežgan kamen v apnenici, kadar »se je sežgala.« Kadar apno žgó, ostane mej sežganim kamenjem, bolje rečeno apnom, nekaj kamenja, katero je na pol sežgano ali pa čisto nič. In takšen kamen imenuje Savinčan in Zadrečan *bvk, bika*, (skoro s čistim razločnim *i* v roditelju). Naj si na las ne odgovarja staroslov. »bŭkŭ« calx — vendar približno. Kolikor je meni znano, nimamo za to izraza v pismenem jeziku. Ne-bi-li kazalo sprejeti ga? Stara je beseda po rodu — živi še pa vsa krepka

¹⁾ Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen von Franz Miklosich. Wien 1886, str. 25.

med slovenskim narodom. V omenjenem kraju je v navadi še druga beseda, na uho še manj estetična od prve. Toda reč, katero pomeni, ni tako huda, kakor misliš, kadar besedo prvokrat bereš ali kje zaslišiš. Ako bi bila tako huda, ne bi potreboval vsak dan reči, kateri se pravi pri nas:

19. „*Smrdljiva voda*“. Kaj? vidim z glavo majati in odkimovati večino bralcev — »smrdljive vode pa že ne potrebujem!« In vendar! — Če si ne svetiš z električno lučjo, s plinom, ali pa s tresko, in če tudi ni nobene sveče pri hiši, svetiš si pač, ali kakor bi rekel Zadrečan, žgeš pač »smrdljivo vado«. To besedo rabi naš kmet namestu skovane besede, kámeno olje: Petroleum.¹⁾ »Petrolej« mi je bolj po volji, kakor pa skovana, katere se bode malo kdo poprijel. Še manj pa »smrdljive vode« mi morda poreče kdo. Jaz je ne vrivam nikomur, dasi je narodna, domača. Povedal sem jo pa zato, ker je »originalna«. Kaže namreč, kako si priprosti Slovenec stvarja za razne nove reči besede in kako jih kuje učeni Slovenec. Da ni beseda tako napačna, pomisli malo in razvidiš. Petrolej namreč je bolj podoben na oko vodi, kakor pa olju; in da nima najlepšega duha, vé vsakdo. Res prava — »smrdljiva voda« je. Prispodobi poslednji besedi po Slovincih sploh znano »hudičevo olje, Vitriolöl«, in kaj porečeš na to? Je-li tudi poslednja točni prevod, kakor »kámeno olje«? »Hudičevo olje« in pa »smrdljiva voda« kaj lepi besedi sta! Domači sta, vzrastli na domačih slovenskih tleh.²⁾ Komur sta po volji — piši in govori ji; ne bodeta nam kazili slovenskega jezika. (Dalje.)

¹⁾ Janežič-Bartel, Wörterbuch, str. 501.

²⁾ Pri nas, nekje na Notranjskem, pravijo še: »smrdljivec«, n. pr.: »smrdljivec žgati, s smrdljivcem namazati živini kožo itd.« Uredn.

Nekaj jezikoslovnih posebnostij v Kranjski Gori.

(Zapisal *Tine Brdnik*.)

(Konec.)

Peter, tra, oder za slamo, krmo.*Plézati se*, drsati se.*Pogača*, vsak bel kruh.*Pólma*, e, žoga, (n. Ballen).*Pošóbánca*, kruh, spečen iz tistega testa, ki se nazadnje »pošoba« — postrže.*Pošóbati*, obráti (kost), postrgati.*Povérk dati*, s palico dati, koga napoditi.*Prángati*, za procesijo iti (o sv. Telesu), (n. prangen, skazovati se, bliščati).*Prajtel*, teljna, butara, ki se Cvetno nedeljo prinese k blagoslovljenju.*Prúšťah*, *prúšťof*, a, die Weste; (n. Brusttuch). *Lajbč*, *lajbele* pa je površnja, gorénja kratka suknja. V Šmartnem pri Kranju pa zaznamujejo narobe. ‚Lajbč‘ je Weste, ‚pruštah, pruštof‘ pa gorenje oblačilo ali ‚rékeljc‘.*Résen*, prisl. resno, zares, v resnici.*Ribanca*, kislá repa.*Rója*, e, majhna voda, luža.*Róžno* pogledati, debelo, zavzeto pogledati.*Rúšati*, drgniti, mencati.*Rušje*, a, nizko, mehko grmovje, stelja v gozdu.„*Sedč*“ je vsak gospodar, da ima le svojo hišo.*Skrénja* spodnja čeljust.*Smrinje*, brinje.*Ščepéti*, skleti.*Šivanca* (sic!), Nähadel.*Šivílja* (sic!), Nählerin.*Škodovati se*, jadikovati, nekako tako-le: O, škoda, da mene ni bilo zraven; o škoda, da sem tako naredil.*Špičice*, vžigalni klinčki.*Trépa*, verrückte Person.*Trépast*, trapast. Dr. K. Štrekelj v »Lj. Z.« IX. 5, 294, 295 izvaja obojno po Lexerju iz srednjevisokonemškega trappe, einfältiger Mensch, Tropf.*Uho*, plur. ušéta ali ušéte.*Vasvát*, prid., oslát.*Věnahti*, Božič, (Weihnachten).*Zanétiti*: ogenj je zanéčen. Tako od gl. *zmotiti*: zmočen.*Zdėti se*, sich einbilden, n. pr. sem se zdeva (zdela), ich habe mir eingebildet, dass ich hübsch bin. Zaradi lepe, nove obleke se tudi lahko reče: Saj se bom še zdel.*Zěc*, zajec.*Žebrati*, moliti.*Ževčen* (želčen) je človek človeka, ki ga že dolgo ni videl, ževčen je tudi jedi, ževčna pa je tudi jed človeku (appetitlich).*Žóber*, bra, pogovarjanje.

Nekaj vzgledov za naglas: Sem písova (pisala); ali ste že spísali? Sem pozábva, sem kúpva, sem se jézova, sem létova, sem govóřiva.

Izpremembra samoglasnika: Karito, (korito), ker *o* ni naglašen, tako tudi kasívo, (kosilo); toda »smo že skósli«, ker je *o* v tej izreki naglašen. Zato se govori: Grem Podkôren; mi smo Karénci. Čuje se med glagoli pogostokrat taka-le zveza: Bež', poglej! bež', prinési! t. j. pojdi in poglej, pojdi in prinesi!Glagol pravim se glasi in sprega v sedanjiku: *prajm*, *prajš*, *praji*, *prajva*, *prajve*, *prajta*, *prajte*, *prajmo*, *prajte*, *prajjo*. Zato se tudi govori: *poprajti*, *pristájti*, namesto popraviti, pristaviti.

Jako zanimivi so neke vrste samostalniki in pridevniki. Le oglejmo si jih na tem mestu vkupno! Nenavadni imenovavniki nekaterih lastnih imen: Bošt = Boštjan, Franc = Frančšek, Lojza = Alojzij, Tona = Antonij, Vôren = Lavrencij. Brézen je mesec marc.

Še bolj čudni so nekateri hišni primki za ženski spol.

Ženska končnica *ca*: Vavčarca, (Vavčar skrčeno iz Lavtižar), Senčca (Senca).Ženska končnica *ejca* ali *ica*, strsl. † (jat): Mákejca (Mákovec), Šólejca (Šolo-

vec), Lúkejca (Luvec), Urbánica (Urbáni), Smrinjekica (Smrinjek), Búdinekica (Búdinek), Márkejca (Márkec), Bajšica (Bajs), Bváželjnica (Bváželj), Klemenjáka (Klemenják).

Ženska končnica *ica*: Rogarica (Rogár), Pečarica (Pečár), Petrašica (Petraš).

Ženska končnica *ka*: Pleška (Pleš), Robička (Róbič), Jernejka (Jernejec), Sivka (Sivec), Júrežka (Jurež), Petácka (Petác), Bricka (Brcé).

Ženska končnica *lja*: Čóšlja (Čošelj), Merklja (Merkelj), Bóblja (Bobèk).

Ženska končnica *nja*: Bukšnja (Bukš), Kádernja (Káder), Kajžnja (Kajž), Vocnja (Volc), Knapnja (Knap).

Ženska končnica *ova*: Markova (Marka).

Govori se: V Kranjski Gori (ker je vás v dolini), dalje Podkórenom; torej iz Kranjske Gore, iz Podkórena. Ako vprašaš onostran gore koroškega sosedu, namenjenega v Kranjsko Goro: kam greš? — odgovoril ti bode: Grem v Kranj. V Kranjski Gori pa spet onim,

ki so doma zunaj »Gorenjske doline«, pravijo: Kranjci.

Kranjska Gora se je včasih imenovala: Mati Božja na Belem Produ, nemški je: Kronau; »Krainberg« je dve uri oddaljeni koroški Strmec blizo cesarske ceste. Ljudje (Vaštanje) se sami in sosedje jih nazivljejo Baróvce (Borovci), žensko ime je: Barovšica (Borovšica), prid. barovski (borovski). Sosednja vás je Log (Vog). Ljudje so: Važáni, žensko: Važánka, prid. vóženski. Druga vás je Rúte. Imena in pridevniki se glasé: Rútarji, Rútaršca, rútarški. Spet vás: Podkuže (iz Podkluže, Unterklausen); oblike: Križarjani, Križarca, križarski. Na gorskem robu je vás: Srednji Vrh. Druge oblike se vidijo skoraj nesorodne: Serjáni, Serjánka, serjánški. Vás: Podkóren (Wurzen) se delí v Spodnji in Zgorenji Kóren. Tam so Karenci (Korenci), ki imajo svoje Karenšice, fantje so karénski. Za »Koren« se čita v starih matrikah: Radix.

Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

(Dalje.)

Misleči duh pa s svojim umnim in prostim delovanjem izobrazja pojme, dalje si ustvarja ideje, katerih ne zajema iz čutnega zaznavanja, ampak iz globočine svojega lastnega bitja. Primerjajoč potem pojme in ideje med sabo in z zunanjimi predmeti sodi in sklepa ter združuje svoje sodbe in sklepe v večje skupine, v dokaze in znanstvene sestave. Kako se vse to vrši, tega ne bom tu na drobno razpravljaj; le to hočem nekoliko natančneje popisati, kako človeški duh na podlagi čutnega zaznavanja in predstavljanja izobrazja prve svoje pojme. To namreč je v tesni zvezi z namenom tega spisa, ker homo v izobražanju prvih pojmov gledali prehod iz čutnega predstavljanja do mišljenja.

Ako zaznavamo več predmetov iste vrste ali pa isti predmet večkrat, potem je vsaka posamezna predstava, ki nastane iz dotične zaznave, bolj ali manj natančna in živa slika tistega predmeta, ki smo ga zaznavali. V njej se nahajajo bistveni in nebistveni znaki dotičnega predmeta. Bistvene znake imenujemo one predmetove lastnosti, ki se nahajajo na vseh predmetih iste vrste, ali na istem predmetu vsak čas. Bistvene znake jih zovemo zato, ker so za predmet tako važni, da nikdar ni in ne more biti brez njih, sicer bi ne bil več isti predmet. Nebistvene znake pa imenujemo one predmetove lastnosti, ki se nahajajo le na enem ali na nekaterih predmetih iste vrste, na drugih pa ne, ali pa jih tudi predmet včasih ima, včasih pa ne. Ako

n. pr. gledamo več ljudij, vidimo, da imajo vsi ljudje pokoncu stoječe telo, dve roki in dve nogi; tudi se lahko prepričamo, da imajo vsi sicer različno izobrazene, vendar pa iste duševne zmožnosti: um in voljo, spomin in domišljijo, zmožnost govorjenja itd. To so človeku bistveni znaki. Ako bi pri kakem človeku katerega pogrešali, imenovali bi to neko nedostatnost ali nepopolnost. Velika pa je razlika med ljudmi gledé ne-bistvenih znakov. Ta je velik, oni je mnogo manjši, ta ima črne lase, oni je rumeno- ali belolasec. Eden je bistroumen, drugi ne; nekateri ljudje se odlikujejo z živahno domišljijo, drugi zopet z dobrim spominom. Celó v enem in istem človeku se ne-bistveni znaki izpreminjajo. Danes ima kdo dolge lase, jutri pa se ostriže; v delavnik je priprosto oblečen, v nedeljo pa se praznično opravi; mali učenček nosi sedaj še abecednik v naramni torbici, a za nekaj let bode morda velik učenjak.

Ko smo zaznali ali opazili več predmetov iste vrste ali eden in isti predmet večkrat, tedaj nastane v duši nekaka splošna predstava (*Gemeinbild*, *σχημα*). V tej splošni predstavi so bistveni znaki, ki so se ponavljali pri vseh zaznavah, veliko živeje in določneje

izraženi nego ne-bistveni znaki, ki so bili pri različnih zaznavah različni. Poslednje si predstavljamo nekako nejasno in nedoločno: sedaj nam prihajajo nekateri, sedaj drugi v zavest, a vsi so v primeri z bistvenimi znaki nekako zatemnjeni. Glejmo n. pr. kakega človeka, in zaznamujmo skupino bistvenih znakov te zaznave z *A*, ne-bistvene znake pa z *abc*, potem bi bil obrazec te zaznave, oziroma predstave tega človeka *Aabc*. Glejmo potem drugega človeka, ki ima — seveda — iste bistvene znake *A*, toda različne ne-bistvene znake *def*, potem dobimo za predstavo tega drugega človeka obrazec: *Adef*, in ravno tako za predstavo tretjega človeka obrazec: *Aghi*, ako nam črke *ghi* pomenjajo njegove ne-bistvene znake. Iz teh posameznih predstav nastane potem v zavesti splošna predstava, katere obrazec bi bil:

$$a \left\{ \begin{array}{l} abc \\ def \\ ghi \end{array} \right.$$

Splošna predstava je torej jasna in določna predstava bistvenih znakov kakega predmeta združena z nejasno in nedoločno predstavo njegovih ne-bistvenih znakov. (Dalje.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

»**Angeljček.**« Otrokom učitelj in prijatelj. Izdal Anton Kržič. V. zvezek. V Ljubljani, 1890. Samozaložba. — Tiskala »Kat. Tisk.« Dobiva se v »Katol. Bukvarni« v Ljubljani. 8°. Str. 48. Cena 12 kr. Z zelo okusno zunanjo opravo in prijetno, otrokom primerno vsebino se ta zvezek — rekel bi — nekoliko odlikuje celó pred prejšnjimi zvezki. Vsebina je raznovrstna: zabavna in poučna, šaljiva in resnobna, v vezani in nevezani besedi. Lepe slike pojasnujejo to,

kar se čita tiskano, in naposled se nauči mladi čitatelj lahko še risati. To je pač dobrote dovolj za malo penězov; več ne more nihče zahtevati.

»**Národne legende za slovensko mladino.**« Nabral, izdal in založil Anton Kosi, učitelj v Središči. I. zvezek. V Ptujih. Natisnil W. Blanke. 1890. Mala osmerka. Stranij 39. Cena 18 kr. — Največ izmed teh legend je povzetih iz »Vrtca«. Zbrane so dobro, da so res h krati kratkočasne in poučne. V »Predgovoru« razlaga gospod pisatelj »legendo« zgodovinsko in stvarno. Koliko narodove modrosti nahajamo v legendah sploh, koliko dragocenih nauk, tega mi ni treba tukaj

razkazovati. Zato je res truda vredno, da se podajajo legende v zbirkah občinstvu v roke, kakor je začel naš gospod nabiratelj. A gledati je treba nabiratelju na te stvari: 1. Da se ne povzame v zbirko kaj nedostojnega; 2. da ne pridevamo sv. Petru ali kakemu drugemu svetniku le preveč priprostosti, da bi ga naposled morali imeti za »Peterčka«, kateremu bi se čitatelj le smejal; 3. da se Gospodovi spremljevalci ne védejo preveč po domače in brez spoštovanja ž njim, kakor bi bili ž njim (Gospodom) »bratovščino pili«; 4. da se ločijo legende od tradicij, kakor je n. pr. v naši zbirki »Sveti Martin« bolj tradicija nego legenda. Na te stvari opozarjam dobrohotnega gospoda nabiratelja, da bi se nanje oziral v bodočih zvezkih. Morebiti bi bilo boljše zvezke po obsegu narediti večje, ker taki mali zvezki se kmalu poizgubé, tudi je težko vneti občinstvo za nakupovanje. — V prvi polovici knjižice je ostalo še precej tiskovnih napak; oblika »imevši« na str. 6 je neprimerna. — Gospodu izdajatelju želimo, da bi se knjižica dobro razpečala.

»**Službovník**« za ces. in kralj. vojsko. Tretji del. Pehota in lovska četa. Poslovenil in založil Andrej Komel pl. Sočebčan, c. in kr. major v pokoji. Ljubljana, 1890. Založil pisatelj. Tiskala »Narodna Tiskarna«. 16°. Str. 36. Cena 15 kr. — To je drugi natis »službovníka« z leta 1876. O knjižicah našega gospoda pisatelja je sodba sploh ugodna. Sedaj jih je lepo število — 22. Jezik je, kolikor more biti v taki knjigi, gladek in čist, tu pa tam se je vrnila kakšna nemščizna. Za »marketendar« bi se pač boljše podala beseda »branjevec«. — Dobiva se knjiga po knjigarnah in pri gospodu prelagatelju: Graz, Grazbachgasse, 40.

»**Politični katekizem**« za Slovence. Spisal † monsignor Andrej Einspieler. Za sedanje razmere pre naredil in pomnožil Filip Haderlap. Na svetlo dal in založil Gregor Einspieler, župnik in deželni poslanec. 1890. Tiskarna družbe svetega Mohora v Celovcu. 8°. Str. 102. Cena 20 kr. — Že prvi natis te knjižice se je zelo razširil med Slovenci in gotovo obrodil mnogo sadú. Enako naj se širi drugi pomnoženi. Stališče knjižice je: katoliško - narodno, za naš narod edino pravo. — Ker se ne peča naš list s politiko, ne morem natančneje vsega preiskovati, kar je v knjigi: politični listi bodo to pač storili. Da pa vsaj nekaj omenjam, naj povém, da se mi odgovor na vprašanje »Katera šola je verska?« ne zdí prav resničen. Ni dosti, da je vse poučevanje v verskem duhu, tudi šolski zakon mora biti v verskem duhu. Dober učitelj, ki uči v verskem duhu, ni vzrok verski šoli, enako ne nasproti neveren učitelj neverški šoli. Nihče ne upa, da bode v verski šoli vse dobro, saj smo ljudje; tudi niso v sedanji uravnavi vsi učitelji slabi, Bog ne daj! Le zakoni niso v krščanskem, niti v verskem duhu sploh. Boj za versko šolo se ne poteguje nikakor za osebe, tudi ne obsoja oseb: le za duha v šolskih zakonih se potegujejo verniki, hoteč, naj preveva tudi zakone duh sv. vere, naj iz zakonov prehaja tudi v dejanje. Nekje drugodi se v knjigi ne kaže popolna doslednost. Ali gre vse ono

berilo, ki se našteva na str. 97 res v en predal, ali je res »dobro«, da se vsi taki »časniki širijo med ljudstvom«, ali res vsi »blažé srcé«, tega ne verjamejo vsi, tudi »katekizmu« ne, a zelo zelo želimo, da bi tako bilo.

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Dalje.)

Izvrsten je tudi češki pesnik mladi Anton Hlaštterský, kogar zbirka pesmij »**Živým i mrtvým**« je pred kratkem izšla. Hlaštterský poje iz srca v srce, kar občuti, izraža jasno, istinito in neprisiljeno. Lira mu zveni precej žalostno, vendar ne pesimistično. — Veliko je še novejših del, zlasti pesniških, vendar nam ni mogoče vseh naštevati. Omenimo samo »**Basně**« nadarjenega Ant. Klose; »**Zpěvy bohatířské**« (Salonni bibl. č. LXIV.) zložil Frant. Chalupa, katere so bile že prej tiskane po raznih časopisih.

St. Z—g—c.

Češko tiskovno društvo: »Hlasy katolického spolku tiskového« je izdalo za l. 1889 te knjige:

1. »**Naši přátelé.**« Spisal Karel Kamenář. — Knjiga obsega životopise nekaterih človekoljubov in poročila o delovanju nekaterih človekoljubnih družb. Tu čitamo kratek popis življenja sv. Karola Borom., sv. Vincencija de Paula, sv. Jožefa Kalas., Ivana de la Salle, ustanovitelja šolskih bratov, duhovnika don Bosco, Abbé Roussel-a, Janeza Valer. Jirsíka budejeviškega škofa.

2. »**Z našeho kraje.**« Povest. Spisal Bohumil Brodský. — Pisatelj popisuje verske boje na Češkem. Ko se je izgubilo husitovstvo, začela se je razširjati sekta »čeští bratři«. Eden izmed najbolj gorečih bratov je Kalenčev Janez. Neka dne pride pozno domov, in oče ga zapodi iz hiše. Viteza Kunrada hči, Ljudmila, je tudi ud nove vere in se zaljubi v Janeza. Pripeljati hoče k novi veri tudi Marto, katero je vzel Stari Kalenec k sebi iz usmiljenja, ko je bila v mladosti izgubila stariše. Marti nič ne ugaja nova vera, zato pové vse Kalencu. Ta razodene zopet vse Kunradu, ki napade brate med »pobožnostjo« ter jih uklene. Janez se reši. Kunrad odpelje Ljudmilo v Prago k strijcu, kjer jo najde zopet Janez, ki gre iskat novega duhovnika. Janeza kaznijo, ker se je sešel z Ljudmilo, užgejo mu namreč na čelo znamenje. Zato se hoče nad Kunradom maščevati. Vsi bratje iz okolice napadejo trdnjavo, toda onemorejo in Janez pade v boju. Povest se sklene z dvojno poroko.

V ti povesti se vidi, kam zabrede človek, ako se ne drži prave vere, ampak jo sleče, kakor suknjo, ter obleče novo. Zlasti se tu razodeva srditost krivoverskih duhovnikov, ki so vsega zmožni, ako se le nadejajo dobička. Ako bi kdo prevel to povest v slovenski jezik, ustregel bi pač dobri stvari.

3. »**František de Paula**«, kardinal a knižearcibiskup Pražský. Popisuje se tu njegovo življenje.

4. »**Slovo križe.**« Obrázek z pokročilé a smišené osady, napsal Eduard Brynych. — Ta pisatelj je že spisal tretjo knjigo, ki govori o bojih med katoličani na eni in protestanti na

drugi strani. Čuditi se moramo, kako znajo priprosti kmetje pobijati napade krivovercev in prostomišljakov. Odlikujeta se posebno, kakor nam »obrazek« kaže, občinski sluga Zástěra in kmet Vilímek. Proštomišljak Rypáček in drugi si na vso moč prizadevajo, da bi dobili na svojo stran Schovánka, katoličana. Skoro posreči se jim. Toda Bog ga svari z dvojnimi križem: umrje mu namreč žena in potem je še zaprt, a po nedolžnem. Še-le ko mu sin umrje v ječi, poboljša se in postane zopet zvest sin katoliške cerkve. Ravno tako se godi z učiteljem Stepánkom. Poboljša se še-le takrat, ko mu žena umrje in on sam nevarno zboli. Dobro se poda knjigi naslov: »Slovo kříže (beseda križa). Sploh moremo reči, da Brynychovi spisi jako koristijo in mnogo pripomagajo, da se vzbujajo zaspani verski duh na Češkem.

Društvo samo pa je vredno obilne podpore. Svetujemo torej onim Slovencem, ki se hočejo češko naučiti, da bi se v to društvo vpisali, ali se pa vsaj na knjige naročili. Dobili bodo dobrih spisov v lepem jeziku. Naročnina je silno majhna: 1 gld. na leto. Naroča se z naslovom: Cyrillo-Methodějské knihkupectví v Praze. Malé naměšti čís. 143. I.

Jelení.

SLOVAŠKO SLOVSTVO.

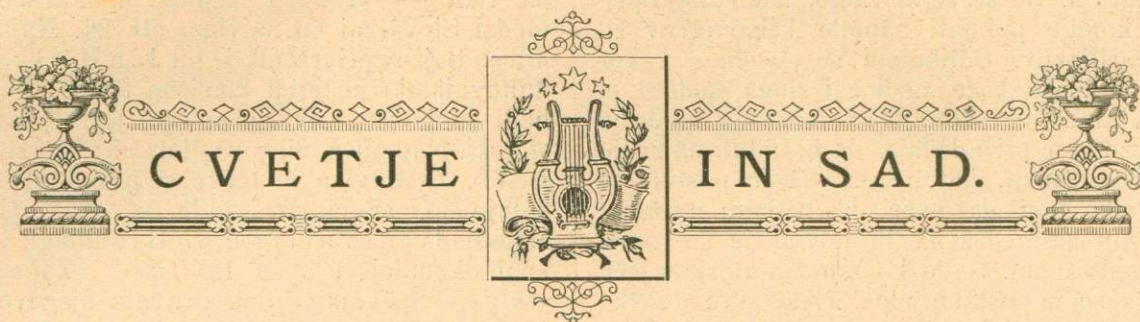
(Spisal Fr. S. Lekše.)

»Dejiny literatúry slovenskej.« Napisal Jaroslav Vlček. To je napisal knjigi, katere iznimke (posnetek) podajamo častitim čitateljem. Cela knjiga je razdeljena v »vstup« in štiri poglavja. P. I. »Šláky doby pohanskej a panstvo latiny« str. 3—5 spoznamo v kratko življenje Slovakov od početka do Husove smrti l. 1415. — P. II. »Húsitismus a Protestantismus« str. 6—18 nam kaže, kako se je udomačila češčina med Slovaki. Bila je zelo razširjena; glasila se je celo po ogerskem zboru. Lovrenec Benedikti z Nedžier (1555 do 1615) je spisal prvo slovnico: »Grammaticae Bohemicae . . . libri duo. Pragae 1603.« Toda češčina ni bila pri vseh čista. Katoliški župnik in kanonik požunski Jozef Ignác Bajza (1754—1836) slovačil je, kar je mogel. — P. III. »Počiatky samostatnej literatúry slovenskej«, str. 19—61 opisuje prav jasno J. Vlček Bajzovo in njegovih privrženikov delovanje. J. I. Bajza piše v svojem spisu »Nečo o epigrammatech a nebožto malorádkoch« o pravorečju slovaškem. Češčina izginja vedno bolj iz knjig. »Už v listinah zo 16. stoletja ignorujú sa úplne dve české hlásky ř a ě, už vtedy užívajú sa riadne mnohé slovenské formy . . .« str. 19. Istim potem kot B. hodil je A. Bernolak (1761—1813), kar nam priča jasno njegova knjiga »Dissertatio philologocritica de litteris Slavorum . . .« 1787, za katero v tem zaostaja leta 1790 izšla »Grammatica slavica . . .« in pa njegov besednjak, s katerim je hotel »vycibrit, očistit od čehismov, polonismov, barbarismov«,

pa tudi — »rozširit znalost mad'arskej reči medzi Slovákmi čo najviac« str. 24. Najznamenitejši Bajzov privrženik je bil Ján Hóllý (1785), duhovnik, ki je ljubil klasične forme. V jeziku hodi svojo pot, stvarja si svoj jezik prav mojsterski. Najboljša njegova dela so: »Svatopluk« (1833). Zgodovina in bajke se prepletajo in dopolnjujejo. »Selanka«, idila, in epos »Cyrillo-Metodiada« na varni zgodovinski podlagi, »Sláv«, »najdokonálejšie epos Holleho«. »Žalospevy«, »Ody«, »Spevniky« dokončavajo njegovo delovanje.

Med evangeljskimi Slovaki, kateri so pisali biblijsko češčino, skazali so se: Bohuslav Tablic (1769—1823), kateri je »byl velikým mílovníkem národa, ale i peněz« piše Ján Kollár ter ga obsodi »do slavianskeho pekla« str. 31. D'urko Palković (1769—1850). »V literatúre obnovovatel' stariny, v politike opatrný liberál, v náboženstve mierny racionalist« pravi Vlček str. 32. Najvažnejše njegovo delo je: »Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch« 2, d. Šafařík in Kollár, katera sta »otcami literárnej slovenčiny«, znana sta že iz literatur drugih Slovanov. — P. IV. »Šturova škola« str. 62—104. Te dobe najimenitnejši za Slovake je Ljudevit Štur, roj. l. 1815. Budil je svoj narod in ga navduševal za narodnost. Toda ni mu se posrečilo s češčino, katero je pisal dosorej. Posegnil je po narodnem jeziku. Njegov namen je bil knjižno združiti katoliške in evangeljske Slovake na podlagi narodnega slovaškega jezika. Podpirala sta ga v tem J. Lud. Hurban in Mih. M. Hodža. Leta 1845 1. avgusta je izdal Štur »Slovenskije národnie noviny«, s prilogo beletristiško »Orol tatransky«. »Radost po Slovensku bola veliká. Deň ten oslavoval sa ani národný sviatok« str. 74. V njih je bil jezik: »reč čista slovenska«. S tem in pa s spisom »Narečia slovensko alebo potreba písania v tomto narečí« l. 1846 povzdignil je Štur slovaščino v književni jezik. Izbral je najbolj čisto narečje, katero se govori v Turci, Orave, Liptove, Zvolene, Tekove . . . »hornej trenčianskej i nitránskej stolici a po celej dol'nej zemi« str. 77. Kajpada je zaradi tega nastal velik hrup med Slovaki in Čehi, in protivnikov je imel brez čísla. Med Čehi Havliček, in med Slovaki Kollár sta mu napovedala vojsko. Štur je ostal zmagovalec. In njegovo šolo imamo zahvaliti za velikega pesnika A. Sladkovića recte Branatoris, roj. l. 1820. — Cela knjiga je pisana pregledno, stvarno. Pisatelj podaje tu in tam kritične ocene, katerih nismo mogli podati čitateljem — ker bi bil preobširen sestavek. Od 15—18 stol. pisali so Slovaki češčino. Takrat, ko so nas Slovenci hoteli pohrvatiti, odcepili so se Slovaki od 300letne skupne češke knjige, sami sebi na kvar — kakor bi najbrž našemu narodu, preprostemu Slovincu bilo na kvar pohrvačenje. Mi smo imeli slovensko knjižnost — Slovaki ne. »Druhá, väčšia polovica Dejin vyjde — v lete.«

Rad prepušča urednik za to priliko prostor zvedenemu možu, da izpregovori zelo potrebno

besedo o poljudni pisavi.

Najbolje pospešuje omiko pač dobra knjiga. Ako torej v resnici hočemo narod likati in blažiti, potrebne so knjige. Imamo jih nekaj, a še vse premalo. Kakšnega berila pa potrebuje priprosti narod? Kratko povedano s časnikarsko frazo: dobrega berila. Toda berilo je lahko dobro, ne da bi moralo biti ob enem tudi poljudno. Ravno to pa je Ahilova pëta naših pisateljev in izdajateljev za narod, da ne morejo ali ne marajo podajati ljudstvu berila, ki je primerno njegovim potrebam in njegovim zmožnostim. Piše se marsikaj za »priprosto ljudstvo«, kar je pa malokdaj v resnici priprosto in poljudno. Pisatelj mora imeti vselej pred očmi: kdo bodo njegovi bralci, in izdajatelj: kdo bodo njegovi naročniki. Priprosti ljudje pa želé *a)* umevnega in *b)* koristnega berila. Kajpada je pisatelju lahko brž kaj napisati o snovi, katero ima v oblasti. A drugače je pisati tako, da ga najpriprostejši bralec razume. Kdor hoče pisati n. pr. povesti za ljudstvo, morajo mu znani biti njegovi običaji, življenje, delovanje, duševno obzorje itd., kakor da bi bil sam že v večji ali manji meri poskusil in preživel posamične dobe njegovega življenja. Ne misli nikdo, da je za kmeta vse dobro. Lože je pisati za obraženca, nego za priprostega človeka. Zakaj pisatelj se šteje zvečine vsak med izobražence, in ako piše in riše recimo salonsko življenje, tedaj mu je lože risati take značaje, ker se vrsté vedno okrog njega in je njihovo duševno obzorje ozko spjeno z njegovim obzorjem. Le zakone estetične mu je treba poznati in ako mu je Bog podaril pripovedovalni talent, tedaj se razgrne kmalu pred njim na papirju iz kaleotehniške koncepcije dovršeno delo. Drugače pa je za izobraženega pisatelja pripovednika, ki hoče slikati recimo kmetsko življenje. Živel je morda in živi morda že dolgo časa med priprostim narodom, vendar ni zmožen napisati iz kmetskega življenja dobre povesti. Zakaj? Ker pozna ljudi le toliko, kolikor je občeval z njimi — recimo radi svojih službenih ali radi drugih sličnih poslov,

kateri so ga vezali z ljudstvom; ali pa morebiti pozna ljud le toliko, kolikor ga je spoznaval iz knjig in pogovorov. Tako spoznavanje ljudstva bi lahko imenovali uradniško študijo. Toda pisatelj, ki tako pozna svoje junake, pozna jih le enostransko. Objektivni ne more biti, kar je neobhodno potrebno za zdravega realista. K večjemu more napisati kako izmišljotino ali pa neverjeten dogodek z neprimernimi prizori, ki takoj izdadó pisca, da si je moral mašiti svojo nedostatno poznanje z logiškimi skoki.

Da pojasnim svojo teorijo s primero, kličem v spomin povest Pavline Pajkove v zadnjih »Slov. večernicah«: »Domačija nad vse.« Povest ima lepo smer, toda oseb, ki delujejo v nji, in njihovih značajev nikakor ne more spoznati čitatelj za naše gore liste. Le pomislite samo eno osebo: tistega dohtarja! Ali je to res mož, kakoršnega moreš srečati med nami? Opazil sem, da ta nedostatek spoznavanja celó priprosti ljudje, dasi zaradi svoje pičle leposlovne vednosti ne morejo sami jasno povedati, kaj želé? Tako mi je dejal neki kmet prav gledé na imenovano povest: »Ta povest se lepo bere in kaj poučna je: samo tako čudni so ti ljudje!...« Res, čudni, ker niso izklesani niti iz mozga, niti iz zgodbe našega naroda. Nekaj je zvonilo po ušesih naši sicer dobrohotni pisateljici, a ni vedela, odkod, in ni znala svoje misli vtelesiti v resnični osebi, in tako ji ni bila sreča mila. Upam pa, da mi ne bode štel tega nihče v zlo v spisku, govorečem o poljudnosti, v spisu, ki hoče opozarjati, ne pa nikomur slabosti oponašati.

Ali poglejmo v znanstvene knjige, ki se pišejo za priprosto ljudstvo! Ali imajo pisatelji vedno pred očmi, komu pišejo? Zelo malokrat. Kar se pri nas piše znanstvenega za priprosti ljud, to prebirajo zvečine le dijaki, ki imajo že nekoliko duševne podlage. Med ljudstvom leže take knjige največ nerazrezane. In zakaj? Ne radi tega, ker ne marajo za znanstvo, kakor bi si utegnil kdo misliti, ampak zato, ker knjige ne razumejo, ker je premalo poljudna. Ruperto crede experto!

(Konec.)

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.

23. toga primjećujem (omenjam), što je i naše nastojanje, da se što više i germanskomu uplivu odtegnemo, — te vjerujte mi, da će i po naš vjerski katolički osjećaj (mišljenje) mnogo koristiji biti, ako se u svemu germanskomu uplivu nepodamo. I našoj slavenskoj duši prija bolje romanska nebeska vedrina nego germansko tmurno (temno, mračno) nebo.«

Takih dopisov smo srčno veseli, dvakrat veseli, ako dojdejo od slovanskih bratov. Čitatelj je spoznal, da govori izkušen mož, in veselilo ga je slišati tak glas tem bolj, ker veljajo te resnice tudi za Slovence. Gotovo veseli naše čitatelje, od hrvatske strani slišati priznanje, da se naš list prizadeva delati za vzajemnost med Hrvati in Slovenci. Samo zadnje opombe ne moremo povsem odobriti. Prvič nismo v oni oceni (»Dom in Svet« 1889, str. 228) rekli, naj bi si gospod hrvatski pisatelj raje profesorja Weissa izbral za podlago namesto Duruya, marveč naj bi mu bil

»voditelj ali vsaj svetovalec v vseh dvomnih slučajih.« Rekli smo zaradi tega, ker smo našli in navedli nekaj takih »dvomnih« vprašanj, o katerih se hrvatska knjiga ne izraža čisto po resnici. O onem načelu pa, naj se Slovani (oziroma Hrvati in Slovenci) opiramo bolj na Romane nego na Germane, dalo bi se marsikaj reči. Sploh velja, da se moramo Slovani čim preje obeh otresti in stopiti na »svoje noge«. Kadar se pa le moramo naslanjati na kakega sosedu, ménim, naj raje velja: kaj sprejmemo, ne toliko: od koga, ali: kaj? ne pa kdo? naj odločuje! — O priliki izpregovorimo o tem še več. Sedaj le zahvaljujemo vrlega hrvatskega rodoljuba in prijatelja Slovencev zaradi blagohotnih opominov in želimo, da bi se mogli Hrvati in Slovenci složno delujoč po idejah resnice in pravice, na podlagi močne krščanske ljubezni orjaško povspenjati do prave omike in duševne samostojnosti.

Bog živi!

Listnica uredništva. *Prostor nas je spravil v zadrego, da smo morali izpustiti v „Slovstvu“ več ocen, zlasti hrvatskih in poljskih knjig.* — G. J. Š. pri sv. L.: Vaše pismo je zelo zanimivo in želim si več takih dopisov, vendar marsikako stvar morate milejše in na širšem stališču soditi, nego sedaj sodite. »Mesto slovenščine« Vam ne silimo »Kranjske šprabe«; dobro, da je oni gospod Štajarec, ki v našem listu čisti slovenščino. Zakaj se sklicuje na Dalmatina — protestanta — in ne na »Japelново prestavo«? Ne spodtikajte se nad tem: nauki Dalmatinovi nas nič ne brigajo, jezik pa sam na sebi nima ničesar opraviti z njegovo krivo vero. — Dalje pravite celó, da naj na mestu pisem iz slovanskih krajev donáša »Dom in Svet« postno postavó itd. Ne zamerite: ni vse za vse. Vem, da so nekateri pričakovali, ko se je naš list napovedoval, vse kaj drugega, nego so dobili; upali so, da dobé nekak misijonski list, ki bi se pečal s cerkvenimi zadevami in sploh bil vseskozi »vspodbuden«, kakor »Danica« ali »Cvetje«. Žal, da tem gospodom v tem listu ne morem ustrežati, pa tudi mi ni treba. A zakaj urednik tega lista, ki je duhovnik, urejuje posveten list? Res posveten

je, kakor pravi že njegovo ime, a ni hudoben, ni npravnosti v kvar, ampak upam, da narobe. In ali ima sploh duhovnik drugo nalogo, kakor s posvetnostjo tako se baviti, da izveliča posvetne ljudi in sebe? Za koga bi neki duhovnik bil, ako ni za posvetne ljudi? Ljubimo posvetnost in posvetnjake, kakor jih je Kristus ljubil. Hvaležen sem Vam za poročilo o »Rokovnjačih«. Neki prijatelj, ki ga zaradi učenosti čislam, rekel mi je, da je neverjetno, kar se bere na str. 19 o tem, kako so hodili duhovniki k rokovnjačem »z Bogom«. A zvedel sem kmalu potem za duhovnika, ki še sedaj živi in je hodil na ta način. Po Vašem poročilu je bil torej gosp. Matoh, župnik Galički, okoli l. 1846—47, ko je bil v Zibiki, na noč nagloma poklican na tako izpoved, in o teh ljudeh ni bilo po dnevu ni duha ni sluha. — Prosim še večkrat kaj. — Gosp. F. M. na L. in drugi gg. pisatelji: Prosim, potrpite malo! Kar se pa tiče oblike »kažnjevati« in drugih oblik, slišim in čitam, da so nekateri drugih mislij. Naš gospod pisatelj si je izbral to geslo: »Torej, ali sprejeti, ali dokaze z dokazi ovreči — in noben pameten človek v poslednjem primeru ne bo razžaljen.« Zelo želim, da bi se vprašanje temeljito preiskalo.

OZNANILA.

Dr. Joh. Bapt. Weiss

Svetje Geschichte.

Dritte verbesserte Auflage

Velika svetovna zgodovina dr. J. Weissa, vseučilišnega profesorja v Gradcu, ima zaradi katoliškega stališča najboljšo ime. Založna knjigarna „Styria“ v Gradcu jo izdaje sedaj v zvezkih, obsegajočih šest pol, po 50 kr.; vseh zvezkov bode 145. Ker izide vsakih 14 dni zvezek, bode v kakih petih letih izdajanje končano. Dosedaj je izšlo 12 zvezkov.

„Katoliška Bukvarna“.

MATIJA GERBER,

(Josip C. Gerber) (1—5)

Kongresni trg v LJUBLJANI Kongresni trg
štev. 4 šte. 4

priporoča svojo dobro oskrbljeno

galanterijsko knjigoveznico,

po katerej je v prijetnem položaju, da more izvrševati solidno delo po najnižjih cenah.

Nadalje priporoča svojo veliko izber slovenskih in nemških molitvenikov, podob svetnikov, rožnih vencev itd.

šolskega in risarskega orodja

kakor: vsakovrstnih pisank in risank, ki se tu rabijo, risalnih blokov, risarskih desk, risarskih ravnil, jeklenih peres, svinčnikov, črnih, škrlatnih črtnih tablic in črtnikov itd.

Za šolske knjižnice:

Iv Tomšič: Knjižnica slovenske mladini, zvez. 1—3 obsegajoč: »Dragoljubci«, »Rokodelčič«, »Sreča v nesreči« in Markič: Pripovedke za mladino.

„Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani priporoča za birmo in prvo sveto obhajilo:

Bukvice, polne molitev in lepih nauk. (P. Jajs.) 50 kr. in 65 kr.

Duhovni vodnik pri domači in očitni službi božji. Pol platno 18 kr.

Hvala Božja. 35 kr., in 50 kr.

Jezus, dobri pastir: z zlato obr. 50 kr.

Ključek nebeški. (Skuhala): z zlato obrezo 60 kr.

Mašne bukvice: z zlato obrezo 70 kr.

Molitvenik za dečke in Molitvenik za deklice. (Marešič): po 30 kr.

Najlepši dan, ali pobožno praznovanje prvega sv. obhajila: 35 kr. in 50 kr.

Nebeške iskrice (Pintar): 35 kr. in 55 kr.

Nebeški kruh za otročiče: 14 kr.

Pobožni otrok: 35 kr. in 55 kr.

Pustite te male k meni (Volčič): 38 kr. in 58 kr.

Rafael različno vezan od 60 kr. do 1 gld. 50 kr.

Šopek molitvic za pridne šolarčke: 10 kr.

Steza v sveti raj: zl. obr. 60 kr.

Sveti Alojzij (Lah): 70 kr. in 90 kr.